

Univerzita Karlova
Přírodovědecká fakulta

Studijní program: Studijní program: Geografie
Studijní obor: Sociální geografie a geoinformatika

Jan Svoboda

**ROLE LOKÁLNÍCH AKTÉRŮ V SOCIO-EKONOMICKÉM
ROZVOJI ZÁPADOČESKÉHO PŘÍHRANIČÍ**

**THE ROLE OF LOCAL ACTORS IN SOCIO-ECONOMIC
DEVELOPMENT OF WEST BOHEMIA BORDER**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Marek Komárek

Praha, 2020

Abstrakt

Předkládaná bakalářská práce usiluje o rozšíření dosavadních teoretických, a zejména empirických, poznatků o roli aktérů lokálního rozvoje na odlišný stav socio-ekonomické vyspělosti obcí situovaných v příhraničních periferních oblastech Česka. Stěžejní rámec pro hodnocení veškerých výstupů tvoří koncept tzv. institucionální hustoty území. V této práci analyzovaný datový soubor je výstupem z celkem 24 polostrukturovaných rozhovorů se starosty obcí bez rozšířených kompetencí v rámci státní správy.

Hlavním cílem předkládané práce je na základě analýzy polostrukturovaných rozhovorů pochopit a objasnit hustotu sociálních interakcí v rozvojových aktivitách jednotlivých obcí. Jelikož vykonané rozhovory rovnoměrně pokrývají celé sledované území okresu Cheb, bylo možné na základě zjištěných poznatků nejen hodnotit dílčí sociální interakce, ale také porovnávat tyto interakce v rámci celého území sledovaného okresu (tedy např. srovnávat nižší administrativní jednotky, dobrovolné svazky obcí a další prostorové subjekty). Závěry této práce pak byly srovnávány se závěry provedenými v oblasti vnitřní periferie zkoumané za pomoci podobné metodiky v letech 2016 a 2017 ve východních Čechách.

Ke stěžejním zjištěním patří potvrzení klíčové role osoby starosty v lokálním rozvoji a důležitost aktivního přístupu obce v rámci mikroregionálních uskupení. Vnitřní diferenciací rozvojových možností spojená s utvářením formálních či neformálních vazeb je také determinována kvalitou horizontální i vertikální kooperace. Spolupráce s nadřazenými územními administrativními celky je pak více než prostorovou blízkostí ovlivněna blízkostí sociální či organizační.

Klíčová slova: lokální rozvoj, periferie, venkov, institucionální hustota, obce

Abstract

The following bachelor thesis aims to spread not only current theoretical, but especially empirical, knowledge about the role of local development actors in a different socio-economic state of municipalities located on the border peripheries of Czechia. The initial concept of assessment of all findings is the so-called “institutional thickness”. The primary data analysed in this paper were obtained from 24 semi-structured interviews with mayors of local municipal councils.

The main goal of this research is to understand and clarify, based on the analysis of semi-structured interviews, the density of social interactions in local development of municipalities. Since the interviews cover the entire Cheb county area, it was possible not only to evaluate partial social interactions, but also to compare those interactions within the whole area of the county (e.g. between smaller administrative units and others spatial entities). Conclusions of this thesis were also compared with other similar work done on the inner periphery of eastern Czechia between 2016 and 2017.

The most important results are a confirmation of the key role of mayors in a local development, the active approach of local governance to participating in microregional unions is also very significant. The internal differentiation of development opportunities is determined by the quality of horizontal and vertical cooperation as well. The cooperation of municipalities with upper administrative units is depended more on social and organizational proximity than geographical proximity.

Key words: local development, periphery, countryside, institutional thickness, municipalities

Obsah

1	Úvod	8
2	Teoretické zarámování	9
2.1	Venkovský prostor	9
2.2	Periferní oblasti	10
2.3	Rozvoj venkovských samospráv	11
2.4	Sociální kapitál a sociální sítě.....	12
2.5	Instituce	14
2.6	Institucionální hustota.....	14
3	Cíle a výzkumné otázky	16
4	Metodologie a sběr dat	17
5	Institucionální prostředí.....	21
5.1	Typologie starostů.....	21
5.1.1	Pozice starosty v zastupitelstvu	21
5.1.2	Délka a forma mandátu	23
5.1.3	Politická orientace starosty.....	24
5.2	Nadlokální spolupráce	25
5.2.1	Spolupráce v rámci mikroregionálních uskupení.....	25
5.2.2	Bilaterální spolupráce obcí	28
5.2.3	Přeshraniční spolupráce	31
5.3	Institucionální hustota samospráv	33
6	Diskuse.....	35
7	Závěr.....	37
8	Přílohy	41
8.1	Struktura polostrukturovaných rozhovorů	41
9	Použitá Literatura	42

Seznam obrázků

Obr. 1 – Uskutečněné rozhovory.....	18
Obr. 2 – Globální Moranovo I kritérium pro odhalení prostorové koncentrace rozhovorů.....	19
Obr. 3 – Lokální G – statistika pro odhalení koncentrace uskutečněných rozhovorů	20
Obr. 4 – Znáznornění mikroregionální uskupení ve sledovaném území.....	26
Obr. 5 – Intenzita formálních/neformálních vazeb v území.....	30
Obr. 6 – Spolupráce obcí na mikroregionální úrovni a klíčové osobnosti regionu	31

Seznam grafů

Graf 1 – Pozice starostů v rámci obecních zastupitelstev.....	22
Graf 2 – Diferenciace starostů dle délky a formy vykonávaného mandátu.....	24
Graf 3 – Vnímaní činnosti jednotlivých uskupení v horizontální i vertikální sféře.....	28
Graf 4 – Hodnocení míry zapojení do rozvoje obce pohledem starostů	33

Seznam zkratk

DSO – Dobrovolný svazek obcí

EU – Evropská unie

MAS – Místní akční skupina

OECD – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

SO POÚ – Samosprávný obvod obce s pověřeným obecním úřadem

SO ORP – Samosprávný obvod obce s rozšířenou působností

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Role institucionálních aktérů v lokálním rozvoji západních Čech vypracoval samostatně pod vedením Mgr. Marka Komárka a všechny použité prameny včetně odborné literatury jsou uvedeny v seznamu zdrojů. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze dne 13.8. 2020

.....

podpis studenta

Poděkování

Především bych chtěl ocenit profesionální přístup vedoucího práce Marka Komárka, jenž svými odbornými radami a cennými připomínkami usměrňoval po celou dobu kompletaci této bakalářské práce. Rovněž bych chtěl poděkovat všem starostům, bez kterých by tato práce nemohla vzniknout.

1 Úvod

Po společenskoekonomických změnách koncem 80. let došlo k významné regionální diferenciaci českého prostoru. Pro totalitní období byla charakteristická neobyčejná míra nivelizace jak ekonomických, tak i sociálních a územních poměrů. Výsledek transformačních procesů v poslední dekádě minulého století byl podle Hampla (2005) důsledkem globalizace spolu s přechodem od industriální k post-industriální společnosti promítajícím se ve výrazné územní redistribuci ekonomiky. I proto proces polarizace postupoval velmi rychle. Vlivem nezájmu a kategorického odmítání čehokoliv spojeného s procesem plánování (následek centrálního řízení v socialismu) upadal v 90. letech zájem i o regionální politiku, a to dále umocnilo divergentně orientované procesy. Teprve s postupnou integrací Česka do struktur EU se situace obrací a na regionální rozvojovou politiku se nahlíží jako na nepostradatelnou součást konvergenční fáze rozvojového cyklu (Hampl, Müller 2011).

V rámci studia problematiky polarizace prostoru dochází v posledních desetiletích k výraznému rozvoji uplatnění kulturněgeografických přístupů, k nimž je možné řadit také institucionální přístupy (Pileček 2013), které v této bakalářské práci vytvářejí stěžejní explanační rámec. Výchozí stať příznivců institucionálních přístupů věnujících se regionálním disparitám poskytuje Friedmannova (1966) teorie polarizovaného vývoje. Ve studiu rozvoje periferních oblastí patří taktéž institucionální přístupy k současně převládajícím teoretickým přístupům. Dle Blažka a Uhlíře (2011) je pro tyto přístupy charakteristické využívání a mobilizace endogenního rozvojového potenciálu dané lokality, přičemž obzvláště důležitý význam mají „měkké“ faktory (včetně v posledních letech nejvíce skloňovaných sociálního a lidského kapitálu). V protikladu k tomuto tvrzení autoři rozvádějí i slabiny institucionálního pojetí, které vidí především v omezené možnosti predikce, a tudíž z hlediska politické praxe nejsou dostatečně normativní ve smyslu univerzálních politických doporučení (Blažek, Uhlíř 2011). To může být jedním z důvodů, proč stále existuje na mikroregionální úrovni v Česku pouze malé množství empirických výzkumů vycházejících z institucionálních teorií.

V předkládané práci se stěžejním konceptem stala institucionální hustota, jež se mezi autory v českém prostředí v rámci empirických výzkumů netěší zrovna hojnému využití. K prvním výzkumům, ve kterém se zmíněný koncept (prvně představen Aminem a Thriftem – 1994) alespoň částečně objevil, patří disertační práce Hlaváčka (2010) a komparativní analýza institucionální sítě aktérů malých měst od Vajdové a kol. (2010). Metodicky i cíli této práci velmi podobný výzkum prezentoval v diplomové práci Komárek (2017) – nedávno vydána ve formě odborného článku (Komárek, Chromý 2020). V obou případech se jedná o případovou studii věnující se roli „měkkých“ faktorů v rozvoji vnitřní periferie východních Čech.

Pomocí syntézy zjištěných poznatků výše zmíněných prací, především posledního z autorů, se práce snaží objasnit a pochopit roli institucionálních aktérů v rozvoji tzv. „jedničkových“ obcí (samospráv bez rozšířených kompetencí státní správy) spadajících do vnější (příhraniční) periferní oblasti. Samosprávy zařazené do výzkumu se výlučně nalézají v okrese Cheb, konkrétně v rámci správních obvodů obcí s rozšířenou působností (dále jen SO ORP) Aš, Cheb a Mariánské Lázně. Tyto územní celky byly vybrány mj. s cílem ověřit nejnovější typologii nemetropolitního (venkovského) prostoru zpracovanou Perlínem a kol. (2019), kdy mají jednotlivé části okresu Cheb odlišný rozvojový potenciál. Práce se také pokusí o juxtapozici poznatků nejen uvnitř sledovaného území diferenciovaného různými rozvojovými problémy, ale primárně s prací Komárka (2017, 2020). Hlavní přínos porovnání zjištěných poznatků institucionálního prostředí ve vnější a vnitřní periférii tkví v ověření závěrů Komárka, díky čemuž práce přinese i nové pohledy na danou skutečnost.

Bakalářská práce se dělí na dvě logicky propojené části. V první je diskutováno dosavadní teoretické poznání stěžejních konceptů, k nimž patří především institucionální hustota a sociální kapitál. Jako stěžejní odborná literatura posloužil ucelený přehled teorií regionálního rozvoje od Blažka a Uhlíře (2011), který byl vhodně doplněn četnými monografiemi a články z odborných českých i zahraničních periodik věnujících se dané problematice. Jak již bylo výše naznačeno, stěžejním zahraničním dílem je pak publikace od britských autorů Amina a Thrifta (1994), v níž byl poprvé koncept institucionální hustoty představen. Použitá literatura umožnila základní vhled do zkoumané problematiky a porozumění institucionálním přístupům. Druhá část obsahuje vlastní empirický výzkum, přičemž nejprve je představena metodologická stránka uskutečněného výzkumu a následuje interpretace vysledovaných poznatků z výzkumného šetření. Poslední dvě kapitoly – diskuse a závěr – se zaměřují nejen na shrnutí výsledků ve sledovaném území, ale také na zmíněnou konfrontaci s výsledky získanými v prostředí vnitřní periferie či na ověření typologie nemetropolitních oblastí (viz Perlín a kol. 2019).

2 Teoretické zarámování

2.1 Venkovský prostor

Otázce vymezení venkovského prostoru se věnoval nejen v českém prostředí nespočet autorů, a tudíž existuje i řada různých definic, vymezení a přístupů. Na jednotné definici pojmu venkov však dosud nepanuje jednoznačná shoda. Jednou z mezinárodně uznávaných definic venkova je vymezení OECD (1994), přičemž toto vymezení je založeno na podílu obyvatelstva žijícího na území s hustotou zalidnění menší než 150 obyvatel/km² (Tichá 2008). Co se týče přístupů k vymezení českého rurálního prostoru, v Koncepci rozvoje

venkova (Perlín a kol. 2019) jsou rozlišovány tři základní varianty – (1) implicitní přístup na základě platné legislativy (nejčastěji sídla s maximálně 2 000 nebo 3 000 obyv.), (2) pozitivistický („statistický“) přístup a (3) sociálně konstruktivistický přístup. Nutno poznamenat, že zmíněné přístupy nemají jasně stanovené hranice a často dochází k jejich prolínání. V průběhu let docházelo také ke změnám přístupů, což dle Chromého a kol. (2011) způsobila mimo jiné existence kvalitativně nových problémů neurbanizovaného prostoru nebo funkční a sociální proměny venkova. Podle autorů však stále nejmarkantnějším vymezovacím mechanismem zůstává postavení venkova v hierarchicky uspořádané realitě, respektive vztah venkova k urbanizovanému prostoru. Venkov lze také definovat na základě převažujících funkcí a aktivit uskutečňujících se v území, nebo strukturálních znaků jak území, tak dané společnosti. Pro rurální oblasti je tradičně typická zemědělská činnost, která je dnes doplňována dalšími funkcemi (obytná, rekreační, výrobní aj.). Český venkov je tak vnitřně velmi heterogenní a nelze hovořit o jednotném homogenním venkovu (Chromý et al. 2011).

Jinou metodiku vymezení venkova nabízí Perlín (2010), který na základě tzv. „tvrdých“ veřejně dostupných statistických dat rozlišil elementární typy českého venkovského prostoru. Za základní jednotky svého výzkumu zvolil venkovské obce s pověřeným obecním úřadem (celková populační velikost obce nepřesahuje hranici 3 000 obyvatel). Výsledkem analýzy socioekonomických ukazatelů bylo jednak potvrzení, že klíčovým faktorem diferenciací venkovských obcí je jejich velikost a geografická poloha. Za druhé analýza rozčlenila venkovské oblasti na osm rozdílných druhů, čímž potvrdila, že český venkov má namísto homogenního výrazně heterogenní charakter (Perlín a kol. 2010). Díky hluboké diferenciaci a multifunkčnímu charakteru rurálního prostoru je proto pro identifikaci jeho znaků a souvislostí nezbytné volit multidisciplinární přístup (Binek a kol. 2007).

Zkoumané území v předkládaném výzkumu lze bezpochyby vnímat jako venkovské, což potvrzuje i nejnovější výzkum se snahou typologizace nemetropolitního, z velké části venkovského, prostor v Česku. Perlín a kol. (2019) ve výzkumu na základě faktorové analýzy rozdělili zkoumané jednotky správních obvodů ORP a POÚ na pět typů – (1) rozvinutý, (2) sociálně znevýhodněný, (3) sociálně a polohově znevýhodněný, (4) polohově znevýhodněný a (5) nevyhraněný, přičemž v rámci sledovaného území se objevují typy (2), (3) a (5).

2.2 Periferní oblasti

V návaznosti na představenou typologizaci prostoru vyvstává otázka, jestli se pojem venkov dá ztotožnit s pojmem periferie? Odpověď není zcela jednoznačná, protože dle Kühna (2015) je periferizace určitého místa či oblasti možná v jakémkoliv měřítku. Tudíž i v rámci venkovského prostoru nalezneme jádrové oblasti, které mají své (periferní) zázemí.

Tyto oblasti zároveň mohou být periferiemi na vyšší řádovostní úrovni. Základní teoretický rámec periferních oblastí tedy představuje dichotomie jádro – periferie, kterou v rámci regionálně rozvojových teorií takto poprvé definoval Friedmann (1967). Jádro přitom tento autor popsal jako region s vysokou mírou autonomie a schopností tvořit inovace, jádro je také typické pro schopnost zachytit hlavní podněty (impulsy) rozvoje. Naopak periferie je implicitně definována jako oblast, která tyto změny nezachytila (Blažek, Uhlíř 2011). Právě tyto oblasti Pileček (2013) řadí k periferiím, nicméně důvody jejich perifernosti nejsou vždy totožné. V současném výzkumu polarizace prostoru převládají ekonomické faktory, resp. hodnocení socioekonomické vyspělosti regionu. Obecně se perifernost lokalit odvíjí od jejich negativních aspektů ve smyslu znevýhodňujících polohových, demografických, socioekonomických, sociokulturních nebo politických charakteristik (Pileček 2013). Ke zkoumání procesu polarizace prostoru je však nutné přistupovat komplexně, jelikož se jedná o dynamický kumulativní proces. Zmíněné aspekty jsou dle Chromého a Jančáka (2005) pouze parciálními faktory, jež se projevují v prostoru souběžně, byť v odlišné míře intenzity. Na základě uskutečněné shlukové statistické analýzy provedené Musilem (1988) rozlišujeme v Česku dva odlišné typy periferií – vnitřní a vnější. Celá zkoumaná oblast v předkládaném výzkumu spadá do vnější pohraniční periferie, jejíž polarizace byla utvářena kombinací historických událostí zde se odehrávajících a působením procesů obecné povahy, především nerovnoměrného vývoje společnosti v území (Havlíček et al. 2005). Historické kořeny sahají až do raného středověku, kdy docházelo k formování sídelní struktury skrze kolonizaci sudetských pohoří. Specifickým zásahem vývoje pohraničí byly události spojené s odsunem Němců, následné nedostatečné dosídlení a vznik tzv. železné opony (Chromý, Jančák 2005). Co se týče procesů obecné povahy, Pileček (2013) sem řadí procesy spojené se společenskými transformacemi (jako např. koncentrace obyvatel, urbanizace, industrializace, modernizace nebo globalizace). Ke studiu polarizace prostoru lze taktéž přistupovat více ze sociologického pohledu, Renaud (1981) spojil prostorový model jádro-periferie se sociálním uspořádáním, kdy důležitou roli polarizace určitého místa hraje aktivita zainteresovaných subjektů. Perifernost je tak ovlivněna více lidským kapitálem než vnějšími podmínkami (Havlíček et al. 2005). Podobný pohled sdílí také Baňski (2009), podle něhož je hlavním faktorem ovlivňujícím ekonomickou úspěšnost venkovských, tedy periferních oblastí sociální kapitál, potažmo lidský kapitál. Mezi druhotné faktory řadí koncept tzv. „leadershipu“, sociální aktivitu, spontánní organizaci obyvatel nebo otevřenost k inovacím (Pileček 2013).

2.3 Rozvoj venkovských samospráv

Dnešní funkce venkova již není čistě produkční ve smyslu pěstování zemědělských plodin jako tomu bývalo u nás do 70. let minulého století. Stále více převažuje pojetí venkova

jako multifunkčního prostoru a stejným způsobem by se mělo přistupovat také k otázkám lokálního rozvoje. Rozvoj venkovských oblastí je proto nutné chápat jako komplexní jev, který nelze omezit pouze na ekonomický či produkční růst. Rozvojem určitého území se tedy rozumí zvyšování kvalitativních podmínek života jeho obyvatel spočívajících primárně v dostupnosti služeb, jedná se o jakousi pozitivní sociální změnu. Bernard (2010) se dívá na lokální rozvoj ze tří úhlů. Za prvé je možné chápat lokální rozvoj jako celospolečenský modernizační trend (přesun k postindustrialismu a ekonomice služeb), druhý pohled je akceptace heterogenity místního rozvoje a zaměření na pozitivní rozvoj různých aspektů fungování obce a poslední možnost vychází z myšlenky, že má-li být rozvoj skutečně pozitivní, musí existovat společné cíle, a místní rozvoj znamená hledání těchto sdílených cílů a jejich realizaci (Bernard 2010). Klíčovými aktéry lokálního rozvoje jsou pro Vajdovou a kol. (2010) místní samosprávy, resp. osoby starostů.

Prostorovou analýzu rozvojových potenciálů venkovských obcí zpracovali Bernard a kol. (2011), přičemž jejich výzkum vycházel z teorie endogenního potenciálu. Modely sestavené na základě této teorie vycházejí z předpokladu, že udržitelného rozvoje určitého území nelze dosáhnout bez využití jeho vnitřních potenciálů a zapojení lokálních aktérů do jejich využívání. V souladu s tím protagonisté endogenního rozvoje usuzují, že ekonomický rozvoj má být založen na aktivaci disponibilního rozvojového potenciálu (Stejskal, Kovárník 2009). Výraznou měrou se na lokálním rozvoji podílejí i místní samosprávy, vlivem investičních možností mohou rozvoj usměrňovat. Rozvojové možnosti ovšem nezáleží pouze na vnitřních okolnostech daného území, ale jsou ovlivňovány kombinací několika faktorů jako např. horizontální polohou (resp. blízkostí jádrové oblasti), historickými faktory nebo institucionálním prostředím v lokalitě (Bernard a kol. 2011).

2.4 Sociální kapitál a sociální sítě

Konceptu sociálního kapitálu v kontextu rozvojového potenciálu venkovských, resp. periferních oblastí se věnoval Pileček (2013). Jeho cílem bylo zasadit tento široce používaný termín do geografické roviny. Výsledky jeho výzkumů dokládají, že sociální kapitál není zvláště pro geografii konceptualizován (nevznikají nové definice), spíše se jedná o přebírání dosavadních definic ze sociologických směrů (Pileček 2013). Mezi ty nejčastěji používané patří Putnamova (1993) definice, podle níž je sociální kapitál tvořen sociálními sítěmi, vzájemnými hodnotami a důvěrou mezi zainteresovanými subjekty. Bourdieu (1986) spatřuje v sociálním kapitálu skrytý endogenní rozvojový potenciál území a díky aktivizaci konceptu lze stimulovat rozvoj určitého území a efektivně dosahovat společných cílů (Pileček 2010). Obecně lze sociální kapitál popsat jako sociální interakce založené na vzájemně akceptovaných pravidlech sociálních vztahů, ze kterých plyne vzájemná důvěra v taková

pravidla. Důvěra je také nutná ve vnímání institucí zajišťujících ony pravidla a v ostatní aktéry, sociální skupiny či sítě ve stratifikované společnosti. Sociální interakce zároveň zapřičiňují i reprodukci sociálního kapitálu formou přenosu a sdílení zdrojů, informací, znalostí mezi jedinci uvnitř sociálních sítí a skupin (Sýkora, Matoušek 2009). Jako velmi obtížná se ukazuje kvantifikace sociálního kapitálu, což odráží i velký počet definic samotného konceptu. V probíhající diskuzi převládá názor, že změřit sociální kapitál lze na základě měřitelnosti jeho indikátorů. Halpner (2005) spatřuje jako nejvíce vypovídající indikátor sociálního kapitálu míru důvěry, tudíž změřením tohoto aspektu lze kvantifikovat i sociální kapitál. Jak ale uvádí Pileček (2010), způsoby měření se také odvíjejí od rozsahu datové základny a s tím související kombinace kvantitativní a kvalitativní metody sledování. S klesající řádovostní úrovní se snižuje i možnost aplikace kvantitativního výzkumu, neboť charakteristiky sociálního kapitálu nebývají dostupné v dostatečném územním detailu (Pileček 2010). Při hodnocení míry důvěry, resp. sociálního kapitálu v malých územních jednotkách, což je případ i předkládaného výzkumu, je nutné ke zkoumání přistupovat kvalitativně. Sociální kapitál má i několik různých forem a typů, z hlediska převažující síly vazeb rozlišil Putnam (2000) dvě základní formy – přemostňující a svazující. V prvním případě se jedná o vazby, které jsou mezi vzdálenějšími kontakty s menší hustotou výskytu. Tento typ vazeb je typický pro různé spolky nebo sdružení, kdy jsou kontakty utvářeny na základě společného zájmu. Na druhou stranu svazující forma se vyznačuje silnějšími vnitroskupinovými vazbami, vzájemnou důvěrou a vnitřní homogenitou, díky nimž jsou členové skupiny schopni čelit negativním vlivům z vnějšího prostředí. S jiným pohledem na sociální kapitál přišel Woolcock (2001), který zdůrazňuje jeho vertikální (spojující) formu – vazby aktérů lokálního rozvoje s klíčovými aktéry hierarchicky vyšších řádů zajišťují výhody v podobě dostupnosti informací nebo finančních prostředků. Obvykle jde o hierarchické vztahy mezi aktéry zastávajícími rozdílné mocenské pozice, zpravidla na regionální, národní a nadnárodní úrovni (Sýkora, Matoušek 2009). Důležitým aspektem vysoké úrovně sociálního kapitálu v určitém území je dle Sabatinioho (2009) i důvěra uvnitř různých organizací. K výše popsaným formám proto přidává i korporátní typ, byť tato forma v sobě skrývá i jisté negativní konotace, kdy jednotlivé organizace hájí své zájmy namísto celospolečenských.

Sociální kapitál představuje v rozvoji malých obcí značný potenciál, ve srovnání s většími městy je to především zapojení lokálních aktérů do různých sociálních sítí, které determinují jejich rozvoj. Beugelsdijk a Van Schaik (2005) se domnívají, že dobře fungující regiony by měly být ty s hustými sítěmi asociací a skupin, které podporují spolupráci spíše než hierarchické nařizování. Analýzou sítí institucionálních aktérů místního rozvoje se u nás zabývala Vajdová a kol. (2010). Ti na základě svého výzkumu tvrdí, že instituce veřejné správy v místě svého působení hrají zásadní roli v lokálním rozvoji, přičemž plní roli

koordinátorů/iniciátorů aktivit a organizátorů participativních procesů v lokalitě. Z výzkumu taktéž plyne, že spolupráce s institucionálními aktéry z vnějšího prostředí je spíše sporadická (Vajdová et al. 2010). Jednotlivé vazby uvnitř sociálních sítí nebývají stejně silné. Pro Granovettera (1973) jsou mnohem důležitější slabé vazby – mosty, jelikož mezi aktéry se silnými vazbami (např. u rodinných příslušníků) kolují stále stejné informace. Kdežto u slabých vazeb, které nejsou v tak v intenzivním kontaktu, je vyšší šance k transmissi informací mezi aktéry. V možnosti a především schopnosti lokálních aktérů navazovat slabé vazby vidí Buštíková (1996) neméně důležitý aspekt sociálního kapitálu, kdy k zásadním vlastnostem vazeb mezi aktéry patří reciprocita, intenzita a stálost vztahů.

2.5 Instituce

Před představením pro tuto práci stěžejního konceptu institucionální hustoty je třeba vysvětlit, co je skryto pod pojmem instituce a jak na ně nahlíží ostatní autoři, protože instituce mohou mít několik různých forem. Již před třemi dekádami North (1990) definoval instituce jako tzv. „pravidla hry“, která zásadně ovlivňují rozvoj každého území. Na Northa navázal Morgan (1997) s myšlenkou, že instituce nejen determinují rozvoj konkrétního území, nýbrž i ony samy jsou v příslušné lokalitě reformulovány a působením specifických interakcí přetvářeny. S příchodem konceptu inovačních systémů do ekonomicky zaměřených vědních oborů nabírají instituce na důležitosti a velká pozornost se jim klade i v rámci studia regionálního rozvoje. Institucionálnímu přístupu se v regionálním rozvoji věnoval Nelson (1998), jenž rozdělil instituce na formální (organizace s pevnou adresou, ale také např. zákony) a neformální (kulturní a historické hodnoty, zvyky, chování lidí apod.). Obě formy institucí úzce souvisí s lokálním rozvojem, byť vliv neformálních (tzv. „měkkých“) institucí jako jsou mj. důvěra nebo schopnost efektivního vedení se obtížně kvantifikuje. Zároveň podle Rodríguez-Poseho (2013) nemusí mít vždy „měkké“ instituce pouze pozitivní vliv na rozvoj. Přítomnost neformálních institucí usnadňuje vlivem snazšího přenosu informací socio-ekonomický rozvoj lokality. Vytvořením určité vývojové trajektorie skrze institucionální uzamčení (lock-in) dochází k dobré kooperaci napříč hierarchickými institucemi, což má pozitivní vliv na rozvoj dané lokality. Na druhou stranu uzamčením ztrácí institucionální prostředí schopnost adaptace na nové ekonomické nebo vývojové změny přicházející z vnějšího prostředí a lokalita je naopak uzamčením v rozvoji brzděna.

2.6 Institucionální hustota

Od kvantitativní revoluce ve společenských vědách nabývalo na významu behaviorální vnímání reality. Přístupy institucionálních teorií se sice ve studiu regionálního rozvoje začaly rozvíjet až v 90. letech, ale mezi prvními, kdo si začal uvědomovat důležitost role institucí byl

již Myrdal (1957). Spolu s Hirschmanem (1958) se zabývali dopady kumulativních mechanismů na rozvoj regionů, respektive nalezením těchto latentních mechanismů. Samotný koncept institucionální hustoty poprvé rozpracovali autoři Amin a Thrift (1994). Základní paradigma jejich práce vychází z pohledu na instituce jako nedílné součásti ekonomického rozvoje regionu. V kontextu globální dělby práce se rozhodli zaměřit se na zmapování některých socio-kulturních aspektů a typů vztahů mezi aktéry. Ve své studii došli k závěru, že sociální a kulturní faktory hrají v ekonomicky úspěšném rozvoji regionů nepostradatelnou roli. Tento vliv charakterizují pojmem institucionální hustota. Dle jejich zjištění závisí koncept na čtyřech hlavních faktorech – (1) dostatečném počtu institucí veřejného, soukromého a neziskového sektoru, (2) vysoké míře interakcí mezi jednotlivými aktéry (důležitost jak formálních, tak neformálních vztahů), kdy existující vztahy mohou časem přerůst v „sociální atmosféru“ utvářenou společnými zvyky, tradicemi nebo pravidly. (3) Neméně zásadním faktorem pro koncept institucionální hustoty je také jasně definovaná struktura mocenských vztahů vedoucích k reprezentaci kolektivních zájmů namísto prosazování individuálních cílů aktérů. K naplnění této premisy by mělo dojít za předpokladu (4) povědomí o společné vzájemnosti mezi aktéry napříč strukturou. Ideální konstelace těchto čtyř faktorů institucionální hustoty vede dle autorů Henryho a Pinche (2001) k těmto výsledkům – (1) k institucionální trvalosti neboli k reprodukci lokálních institucí, (2) k vytvoření tzv. archivu společně sdílených kodifikovaných i nekodifikovaných znalostí, (3) k institucionální flexibilitě, kdy jsou instituce schopny učit se a měnit se, (4) k vysokému inovačnímu potenciálu firem i celého regionu, (5) k důvěře a reciprocitě, (6) ke sdílené vizi, která aktéry v regionu dostatečně mobilizuje (Blažek, Uhlíř 2011). Z konceptu institucionální hustoty představeného Aminem a Thriftem (1994) lze nabýt představu, že regiony s vysokým počtem institucí jsou pravděpodobně úspěšnější, než regiony, kde se významnější množství institucí nenachází. Nicméně není tomu tak, autoři vztahují koncept spíše k legitimitě důvěry, kdy hlavní příčinou ovšem nespátňují ve výskytu samotných institucí, nýbrž v samotném procesu institucionalizace (Amin, Thrift 1994). S pojmem institucionalizace se lze setkat i u Granovettera (1985). Ten tvrdí, že malé firmy na lokální či regionální úrovni mají větší šanci uspět v globalizovaném světě, když se nacházejí v tzv. „zakořeněné“ síti vztahů, jež zahrnují rodinná spojení, vzájemnou důvěru, loajalitu a očekávání a v neposlední řadě společné sdílení dopadů krizí. Nicméně ani přítomnost dostatečného množství institucí a jejich pravidelných interakcí nemusí garantovat úspěšný ekonomický rozvoj regionu, což Hudson (1994) ilustroval na příkladu severovýchodní Anglie. Přestože se jednalo o region z institucionálního pohledu velmi dobře rozvinutý, nebyla tato část země hodnocena jako ekonomicky silný region. Na druhou stranu v lokalitě v blízkosti dálnice M4 byla velmi slabá institucionální hustota, nicméně se jednalo o ekonomicky úspěšný region (Raco 1998). Nezáleží proto pouze na formě uspořádání vztahů

mezi aktéry, nýbrž také na obsahu těchto vztahů, protože ne všechny kontakty jsou stejně hodnotné a přínosné (Blažek, Uhlíř 2011).

V současnosti stále mezi autory zajímající se o danou problematiku probíhají rozsáhlé disputace o konceptu institucionální hustoty, především o jeho možném negativním vlivu na socioekonomický rozvoj. Již otcové tohoto konceptu si uvědomovali, že při zaobírání se institucemi opomenuli zahrnout ty, které naopak stojí ekonomickému rozvoji dané lokality v cestě (Amin, Thrift 1994). Kriticky se ke konceptu vyjádřili i autoři Henry a Pinch (2001). Na příkladu z prostředí motorsportu zkoumali, kolik institucí je nezbytných v daném území, aby došlo k jeho ekonomickému rozkvětu. V teoretické rovině na kritiku kvantifikace institucí navazuje Rodríguez-Pose (2013) argumentací, že účinnost institucionálního prostředí se neodvíjí od počtu institucí, nýbrž od vhodné struktury (nastavení) efektivních institucí v regionu. Efektivnost institucionálního prostředí Beer a Lester (2015) podmiňují kvalitním obsazením vládnoucího aparátu v území bez korupce, nepotismu a jiných nežádoucích dopadů na lokální ekonomickou kondici.

K redefinici konceptu přispěli také autoři z univerzity v Lundu zabývající se mimo jiné kritikou dosavadní absence prostorové dimenze institucionální hustoty. Důležitost prostorového aspektu jakéhokoliv společenského jevu je stěžejní zejména pro geografy. Vzhledem k nárůstu role institucí různých měřítkových úrovní v procesech regionálního rozvoje je nutné porozumět, jakým způsobem kooperují jednotlivé instituce mezi sebou. Zukauskaitė, Plechero, Tripl (2017) proto přicházejí s doplněním stávajícího konceptu o různé druhy koexistencí institucí. Analýza vztahů mezi hierarchickými institucemi poskytuje lepší obrázek o přítomnosti jednotlivých institucí v prostoru, a navíc pomáhá odhalit, jaká úroveň institucí podporuje rozvoj a která naopak rozvoj regionu brzdí.

3 Cíle a výzkumné otázky

Hlavním cílem této práce je analyzovat a pochopit roli hustoty sociálních sítí/interakcí v socioekonomickém rozvoji obcí nacházejících se v příhraničních periferních oblastech západních Čech a zjištěné poznatky následně porovnat se situací ve vnitřní periférii. K vyjasnění stanovených cílů bylo nutné zajistit dostatečný počet informací od respondentů, kteří jsou v ideálním případě rozmístěni z důvodu zachování reprezentativnosti zkoumaného vzorku na celém sledovaném území rovnoměrně.

Nastolené cíle práce napomáhají objasnit dílčí výzkumné otázky. První z nich se zaměřuje na samotné aktéry, když se ptá, jak se promítá diferenciací starostů do spolupráce mezi nimi a jestli dochází k vytváření sítí kontaktů, jež z institucionálního hlediska hrají stěžejní roli v lokálním rozvoji. Druhá dílčí otázka se zaměřuje na charakteristiku

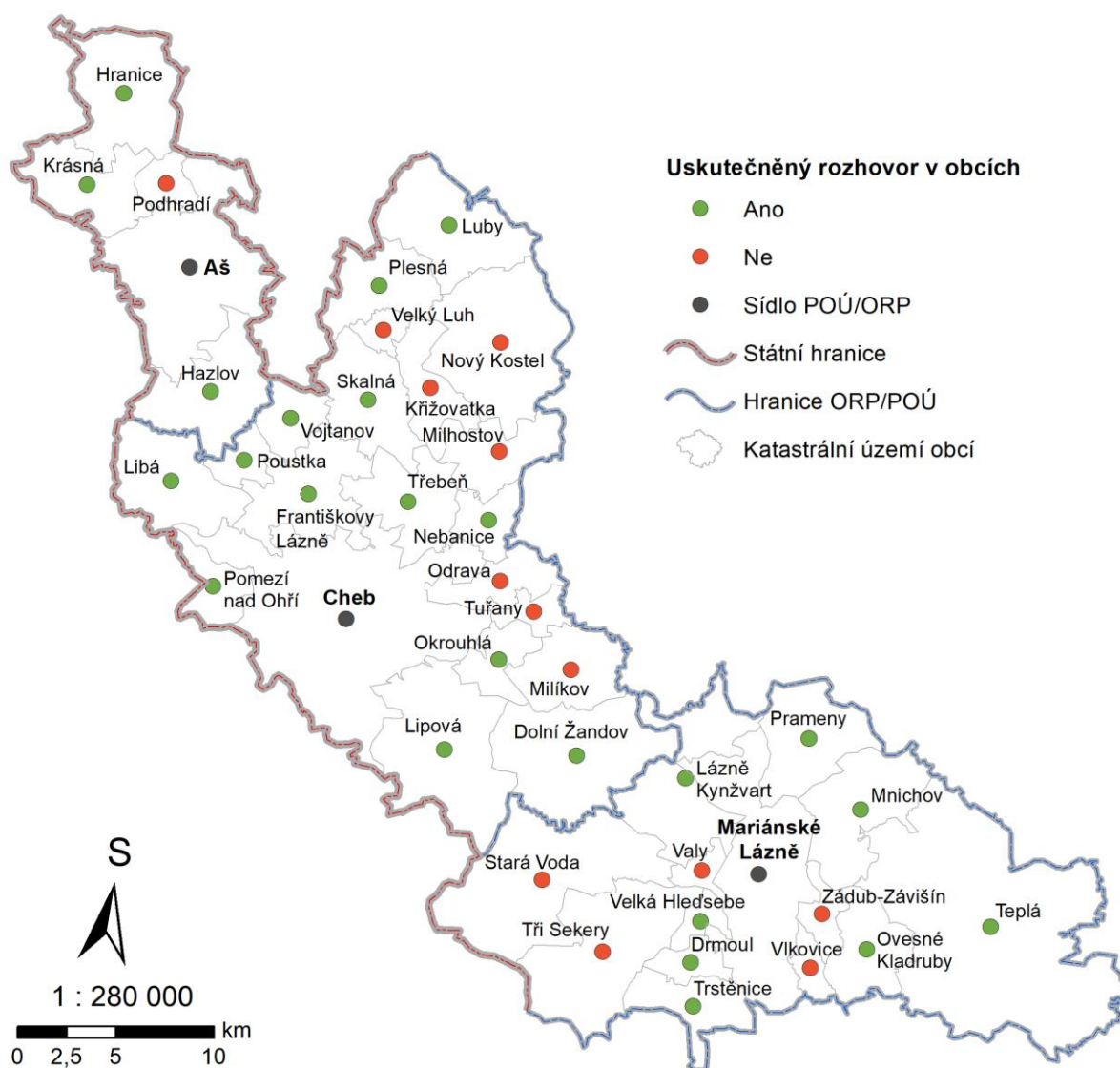
odhalených kontaktů/vazeb a řeší, zda se jedná o formální či neformální kontakt. Dále řeší, jakým způsobem dochází k navazování kontaktů nebo jací konkrétní starostové ve zkoumaném území spolupracují. Práce se také pokusí zjistit, jakým způsobem jsou jednotlivé samosprávy (reprezentované starosty) diferencovány z hlediska (ne)fungování vertikální kooperace rozvoje, resp. spolupráce s nadřazeným úřadem vyšší jednotky státní správy.

Výsledná zjištění o charakteru vazeb ve sledovaném území budou graficky znázorněna do několika mapových výstupů, což pomůže čtenářům jasně pochopit zmíněný charakter a také směr jednotlivých interakcí mezi obcemi, potažmo starosty.

4 Metodologie a sběr dat

Metodika předkládané práce vychází z kritického realismu. Mezi hlavní představitele směru se řadí filosof Bhaskar (1986), který se snažil objasnit vliv jednotlivců na změnu struktur a zabránit zjednodušování těchto struktur. Jeho elementární cíl spočíval ve vyjasnění, proč ve stejné společnosti dochází k odlišným výsledkům. V porovnání se strukturalistickými přístupy je tradiční postup studia empirických faktů pro zástupce kritického realismu pouze prvním krokem v pochopení a objasnění složitějších příčin. V druhé fázi nastupuje intenzivní výzkum zaměřený na užší skupinu jevů, jehož cílem je odhalení nahodilých a nutných okolností vzniku jevu (Sayer 1992). V rámci předkládaného výzkumu jde především o identifikaci a porozumění nahodilých vztahů pomocí empirického výzkumu. Struktura provedených rozhovorů se nachází v přílohách.

Praktickou část výzkumu lze rozdělit na dvě fáze. V první fázi se jednalo o práci v terénu, během které docházelo k získávání potřebných dat formou polostrukturovaných rozhovorů se zástupci veřejného sektoru (starosty) jednotlivých obcí. Polostrukturovaný typ rozhovoru je dle Coulsona a Ferraria (2007) ideálním z hlediska komparace a výzkumník také může kdykoliv vstupovat do průběhu rozhovoru. Některé výzkumy zabývající se vlivem institucionální hustoty v regionálním socio-ekonomickém rozvoji větších jednotek používají ke kvantifikaci různé socioekonomické indikátory jako zaměstnanost ve veřejném sektoru či ve službách, finanční náklady na opravu komunikací, podíl osob s vysokoškolským vzděláním aj. (např. Beer, Lester 2015). Avšak při zkoumání lokálního rozvoje se můžeme setkat jednak

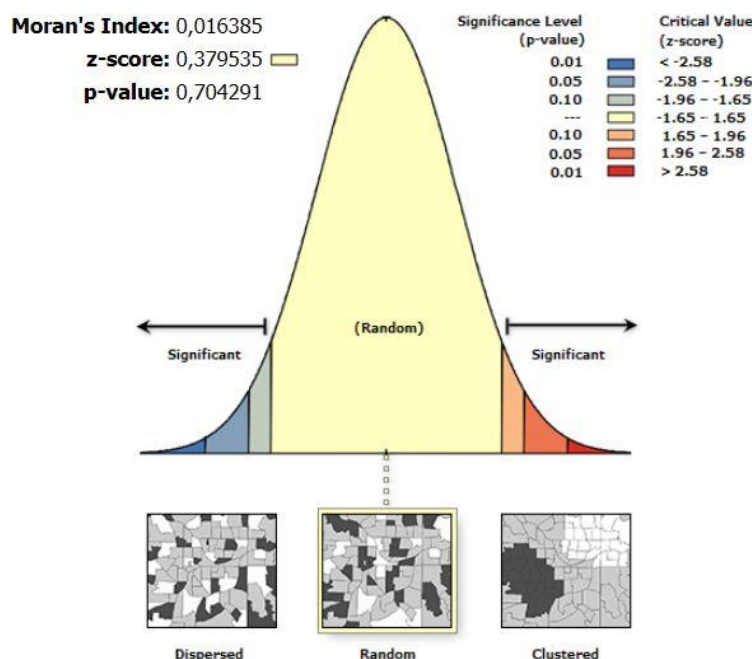

Obr. 1 – Uskutečněné rozhovory (24) ve sledovaném území, ORP Cheb (13), ORP Aš (3), ORP Mariánské Lázně (8). Ve všech případech byly rozhovory provedeny ve více než 50 % obcí.

Poznámky: Jako podkladová vrstva byla použita data z vektorové databáze ArcČR© 500.

s absencí dostatečného množství směřodatných dat, a také obtížně kvantifikovatelné jevy nelze přesně vysvětlit pouze na základě tvrdých statistických dat. K empirickému zkoumání vlivu „měkkých“ faktorů v lokálním rozvoji je tak nutné přistupovat kvalitativní formou hodnocení dat. Ve druhé fázi praktické části výzkumu podobně jako v pracích Buštkové (1999), Komárka a Chromého (2020) nebo Vajdové a kol. (2010) dochází k deskripci a analýze získaných dat z rozhovorů. Zvolená forma výzkumu podle (Bernard a kol. 2011) umožňuje hlubší pohled do fungování organizací a pochopení norem, kterými jsou organizace řízeny. Nicméně negativním aspektem použité formy je nemožnost jakékoliv generalizace na větší územní celky a také časová náročnost sběru dat.

Jak již bylo uvedeno v úvodu, sledované území se nachází výlučně v okrese Cheb a základní zkoumané jednotky tvoří obce. Do výzkumu bylo zařazeno celkem 24 ze 40 municipalit spadajících do daného okresu, přičemž již dopředu byla vyřazena správní území obcí s pověřeným úřadem (Aš, Cheb, Mariánské Lázně). Na obr. 1 je zřetelně vyznačeno, v jakých obcích by rozhovor vykonán. Výběr jednotlivých samospráv zařazených do výzkumu probíhal tak, aby nedocházelo ke zkreslení prostorovou autokorelací. Jedním ze základních zákonů v geografii je tzv. Toblerův zákon, tj. že „*všechno souvisí se vším, ale blízké věci jsou si více podobné než ty vzdálené*“ (Tobler 1970). Nicméně tím, že přítomnost nějakého jevu v jedné územní jednotce ovlivňuje pravděpodobnost výskytu jevu v jednotce sousední, dochází k neplatnosti základního předpokladu statistické analýzy (hodnoty vstupních vysvětlujících proměnných by měly být vzájemně nezávislé). Typickým projevem prostorové autokorelace jsou shluky v pozitivní i negativní koncentraci sledovaného ukazatele (Spurná 2008). Měření míry prostorové autokorelace vykonaných rozhovorů bylo provedeno

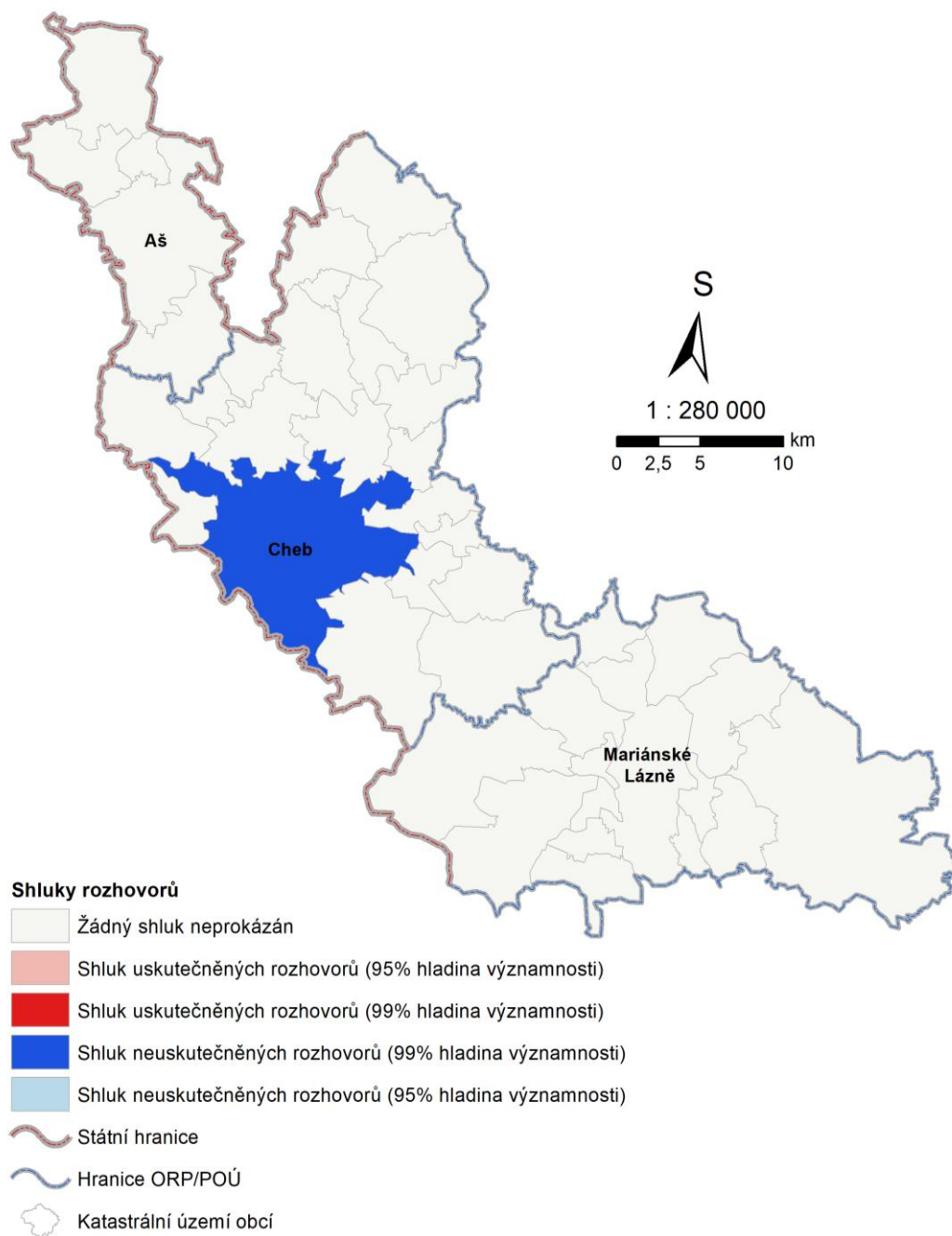

Obr. 2 – Globální Moranovo I kritérium pro odhalení prostorové koncentrace realizovaných rozhovorů

Poznámky: Zpracováno v ArcGIS 10.7.1.

v programu ArcGIS. Pomocí globálního Moranovo I kritéria (viz obr. 2) se prostorová autokorelace provedených rozhovorů kvantitativně neprokázala.

Pro lepší grafické vyjádření prostorové autokorelace, resp. koncentrace shluků se často využívá lokální statistika. Na obr. 3 lze vidět, že i v případě detailnější lokální G statistiky nebyl ve sledovaném území identifikován téměř žádný shluk. Výjimkou je katastrální území obce Cheb, kde se vyskytl shluk neuskutečněných rozhovorů. Což je způsobeno především

Obr. 3 – Lokální G – statistika pro odhalení koncentrace uskutečněných rozhovorů

Poznámka: Do statistického testu byly zařazeny i předem vyřazené obce II., resp. III. typu, zároveň jsou v legendě pro přehlednější statistické usuzování ponechány i nenaplněné komponenty testu.

jeho polohou podél státní hranice a také množstvím sousedních obcí s vykonanými rozhovory, nicméně se jedná o předem vyřazené území z výzkumu.

5 Institucionální prostředí

5.1 Typologie starostů

Pozice starosty je v institucionálních přístupech v rozvoji obcí důležitá, ne-li klíčová. Ve sledovaném území lze pozorovat, že pozice starosty se mezi jednotlivými obcemi velmi odlišuje, a to v několika parametrech. Následující kapitola se proto věnuje členění starostů municipalit v kontextu lokálního rozvoje.

5.1.1 Pozice starosty v zastupitelstvu

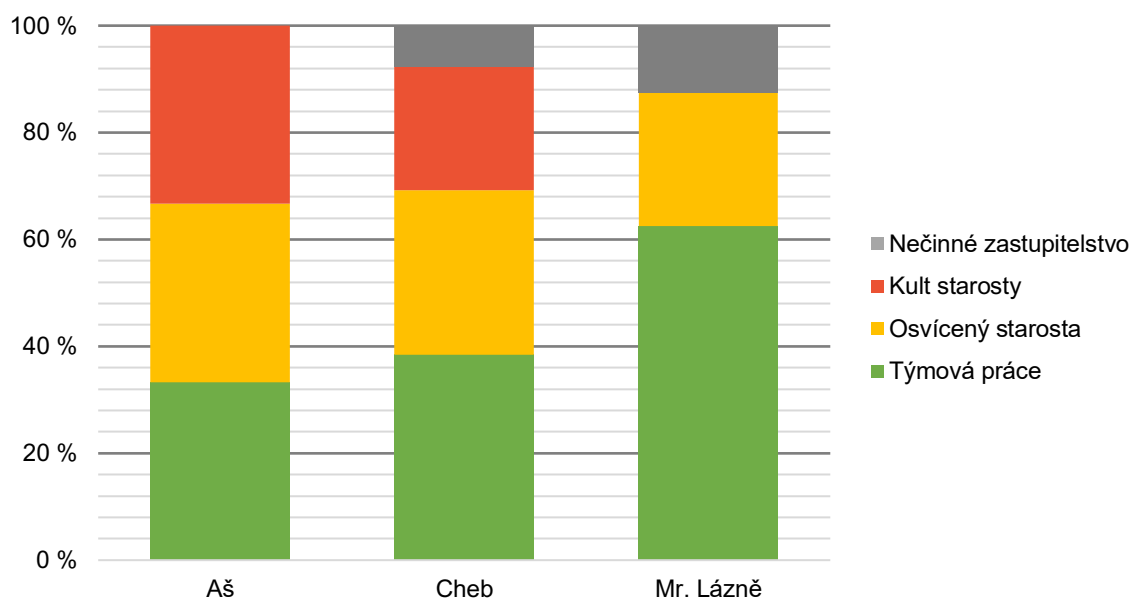
Prakticky všichni dotazovaní starostové se shodli, že nepostradatelnou součástí vedení každé obce je aktivní role zastupitelstva. Role zastupitelů nelze ve všech obcích hodnotit jako aktivní a v některých municipalitách by starostové očekávali i vyšší míru zapojení místních zastupitelů. Důvody (ne)aktivity zastupitelů mají dva rozměry. Z odpovědí starostů vyplynulo, že se jedná o politickou příslušnost, kdy vládnoucí politické uskupení má pouze těsnou většinu a uvnitř zastupitelstva dochází vlivem dlouhodobě napjatých vztahů k častým změnám. Druhý faktor shledávají v neochotě samotných zastupitelů se hlouběji podílet na rozvoji obce. Ve zkoumaném území se pouze ve dvou případech osoba starosty cítí osamocena, což se může negativně promítnout i do nadlokální spolupráce. Pozici starostů lze na základě získaných odpovědí rozdělit obdobně jako v práci Komárka (2017) do čtyř kategorií (viz graf 1).

V duchu konceptu institucionální hustoty se předpokládá kooperace mezi jednotlivými aktéry v území. K naplnění tohoto předpokladu je proto jakákoliv dysfunkce zastupitelstev místních samospráv nežádoucí. V tomto ohledu lze fungování zastupitelů nejlépe hodnotit v obcích na území ORP Mariánské Lázně, kde přes 60 % dotazovaných starostů cítí výraznou podporu z řad zastupitelů. Starostové často uváděli, že vedení samosprávy funguje jako jeden tým. Na otázku, jaký aktér představuje pro starosty klíčového partnera v rozvoji jejich obce, směřovala většina odpovědí právě k místním zastupitelům, případně na osoby místostarostů. Výraznou měrou se na aktivitě zastupitelů podílí přítomnost rady. V municipalitách s radou se starostové cítí ve své práci velmi podporováni, avšak tento výkonný orgán je zřizován pouze ve větších samosprávních celcích¹. Zároveň se na Mariánskolázeňsku můžeme setkat

¹ Dle zákona č. 128/2000 Sb., o obcích lze radu zřídit v obcích s více ne 15 členy zastupitelstva

i s opačnou situací, kdy se starostové ve svých pozicích cítí osamoceni. Nicméně tato situace tvoří pouze minoritu z vykonaných rozhovorů.

V ORP Cheb a Aš se také vyskytuje kategorie tzv. „kult starosty“, pro kterou je typická silná role starosty. V této kategorii nelze označit roli zastupitelů úplně za nečinnou, ale příslušní starostové by si představovali výraznější zapojení ostatních členů obecních zastupitelstev. V takových případech je rozvoj municipalit postaven na osobě starosty, která svým silným postavením nebo pasivitou ostatních členů zastupitelstva udává směr rozvoje. Nejedná se zcela o vyhovující situaci, aktivní starostové sice mohou díky dobrým nápadům stimulovat rozvoj obce správným směrem, avšak svou dominantní pozici lze lehce zneužít ve svůj prospěch.

Graf 1 – Pozice starostů v rámci obecních zastupitelstev

Zdroj: Vlastní terénní šetření (jaro 2020)

Poznámky: Nečinnné zastupitelstvo – rozhádané nebo velmi pasivní role zastupitelů; Kult starosty – silná pozice starosty a velmi slabá role zastupitelů; Osvícený starosta – nedostatečná participace zastupitelů; Týmová práce – starosta jako řadový člen zastupitelstva (jednoho týmu).

Počty respondentů v jednotlivých správních obvodech ORP viz obr. 1

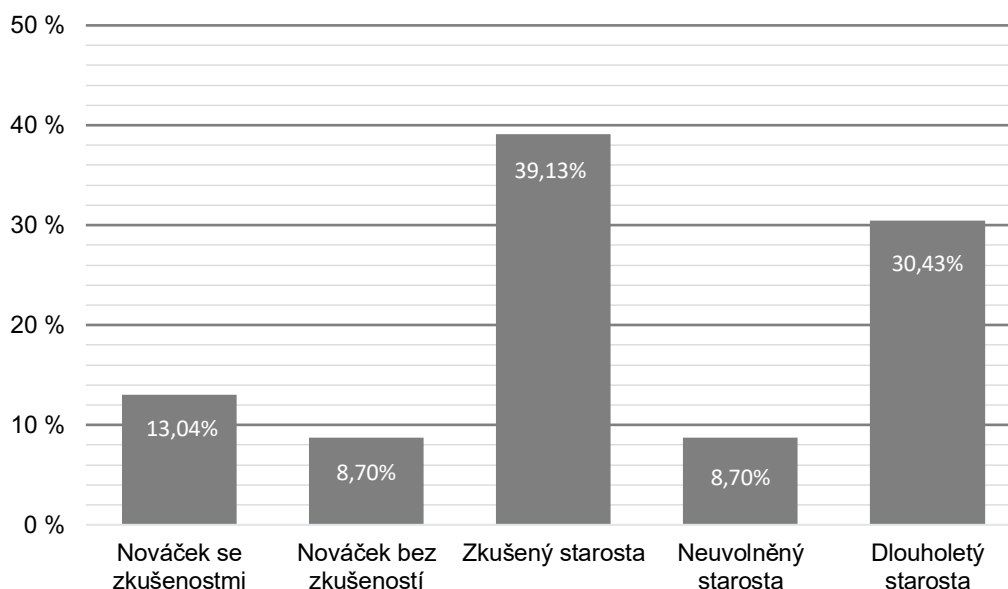
Nejvyrovnanější kategorií napříč všemi ORP je pozice tzv. „osvíceného starosty“. Ta se odlišuje od předchozí pozice starosty aktivnějším přístupem zastupitelů, avšak ani zde není role zastupitelů taková, abychom ji mohli hodnotit jako kolektivní činnost. Většinou se jedná o obce, kde pozici starosty zastává dlouhodobě jedna osoba, ale zastupitelé jsou v úřadu kratší dobu. Z provedených rozhovorů je patrné, že „osvícení starostové“ podporují nově zvolené zastupitele a věří, že časem se jejich součinnost zlepší.

5.1.2 Délka a forma mandátu

Obecně by se dalo říci, že od délky mandátu se odvíjí i množství a především forma kontaktů/vazeb. Přirozeně platí, že čím déle starosta vykonává svou funkci, tím větší má pomyslnou síť kontaktů. Z vykonaných rozhovorů navíc vyplynulo, že častým shledáváním a řešením společných problémů se mezi starosty vytváří neformální vztah, který zjednodušuje jejich vzájemnou kooperaci. Mezi starosty tak snáze dochází k transmisi potřebných informací a zkušeností. Přátelský vztah ovšem nemusí vzniknout pouze transformací původně formálního kontaktu. Ve sledovaném území se ukázalo, že mezi několika starosty panují přátelské vztahy, jelikož se znají již z dob společného studia nebo z předcházejícího zaměstnání. Zajímavým zjištěním bylo, že několik současných starostů pracovalo u bezpečnostních sborů ČR a nyní získané kontakty během služby využívají ve funkci starosty.

Překvapivě malé procento dotázaných jsou ve svých funkcích neuvolněnými starosty. Tito starostové se majoritně věnují svému privátnímu zaměstnání a logicky na výkon ve veřejné sféře jim nezbyvá tolik času. Starostenské agendě se tak věnují po skončení pracovní doby. V uskutečněných rozhovorech bylo zjištěno, že týdně jim vykonávání pozice starosty zabere kolem 20 hodin. Tento čas navíc věnují pouze vyřizování běžných byrokratických záležitostí a na rozvoj samosprávy a navazování kontaktů (vertikálních i horizontálních) jim nezbyvá čas, což dokládají i zjištění z výzkumu. Síť kontaktů neuvolněných osob se většinou skládají z jedné či dvou vazeb, často navázaných se sousední municipalitou. Vliv nedostatku času nutného pro výkon funkce starosty se také ukazuje v podobě vazeb. Tím, že se osoby na postech starostů setkávají sporadicky, není šance ke kýžené transformaci z formálního na neformální charakter jejich vztahu.

Z grafu 2 je patrné, že bezmála čtvrtina starostů zahrnutých do výzkumu je ve své funkci první volební období. Zmíněné starosty lze dále rozdělit na ty, jež přešli do veřejné sféry z jiného sektoru (mj. privátního), a na ty kteří již mají potřebné zkušenosti a znalosti veřejného prostředí. K názorným příkladům patří starosta Drmoulu, který ač je ve funkci první mandát, tak díky svým pracovním zkušenostem na krajském úřadě zná dokonale vertikální i horizontální prostředí. Naprostá většina starostů ve sledovaném území zastává své funkce řadu let a od toho se odvíjí i zapojení do nadobecních kooperací. Na druhou stranu nelze jednoznačně tvrdit, že zvyšujícím se počtem let v úřadě úměrně roste míra spolupráce v sdruženích nadlokálního charakteru nebo spolupráce s hierarchicky vyššími jednotkami v území.

Graf 2 – Diferenciace starostů dle délky a formy vykonávaného mandátu

Poznámky: se zkušenostmi – starosta vykonávající 1. mandát s předchozími zkušenostmi ze státní správy; Nováček bez zk. – starosta vykonávající 1. mandát bez předchozích zkušeností; Zkušený starosta – osoba ve funkci starosty 2-3 volební období; Dlouhodobý starosta – osoba ve funkci 4 a více volebních období; Neuvolněný starosta – neuvolněný funkce starosty.

Počty respondentů v jednotlivých správních obvodech ORP viz obr. 1

5.1.3 Politická orientace starosty

Na spolupráci mezi obcemi i vztahy s administrativně vyššími jednotkami má jistý vliv i politické směřování starosty, byť majoritní část dotazovaných starostů nejsou členy žádného politického uskupení a jejich orientace nejčastěji směřuje k centristu. K pravicovému nebo středo-pravicovému nahlížení na politické otázky se přihlásilo 9 z 24 dotazovaných, k opačnému ideologickému proudu inklinují čtyři starostové. Co se týče horizontální spolupráce, hraje např. dle starosty z Teplé důležitost stranické příslušnosti, neboť na stranických regionálních sjezdech dochází často k potřebnému předávání informací a zkušeností. Politické smýšlení do jisté míry ovlivňuje také vertikální spolupráci. Několik starostů vnímá negativně roli krajského aparátu na základě politických neshod s vedením úřadu, naopak starostové s podobným politickým smýšlením spatřují v krajském úřadu oporu a důležitého aktéra lokálního rozvoje. Nutné podotknout, že spolupráce s krajským úřadem má dvě roviny. Starostové hodnotili jednak spolupráci s úředníky a za druhé zájem ze strany vedení o rozvoj municipalit na území kraje.

Spíše než politické (ne)shody však ve vertikální spolupráci hraje roli afilice konkrétního starosty s krajským úřadem, respektive vazby na daného starostu. Starostka Dolního Žandova a zároveň krajská zastupitelka uvedla, že právě pozice zastupitelky jí pomáhá „otevírat dveře“ k získávání kýžených informací. Stejný názor panuje i na úřadě

v Hranicích, byť daný starosta nezastává žádnou funkci na krajském úřadě, ale díky těsné spolupráci v rámci DSO Ašska s krajským zastupitelem a starostou Krásné v jedné osobě dochází k transmisi důležitých informací.

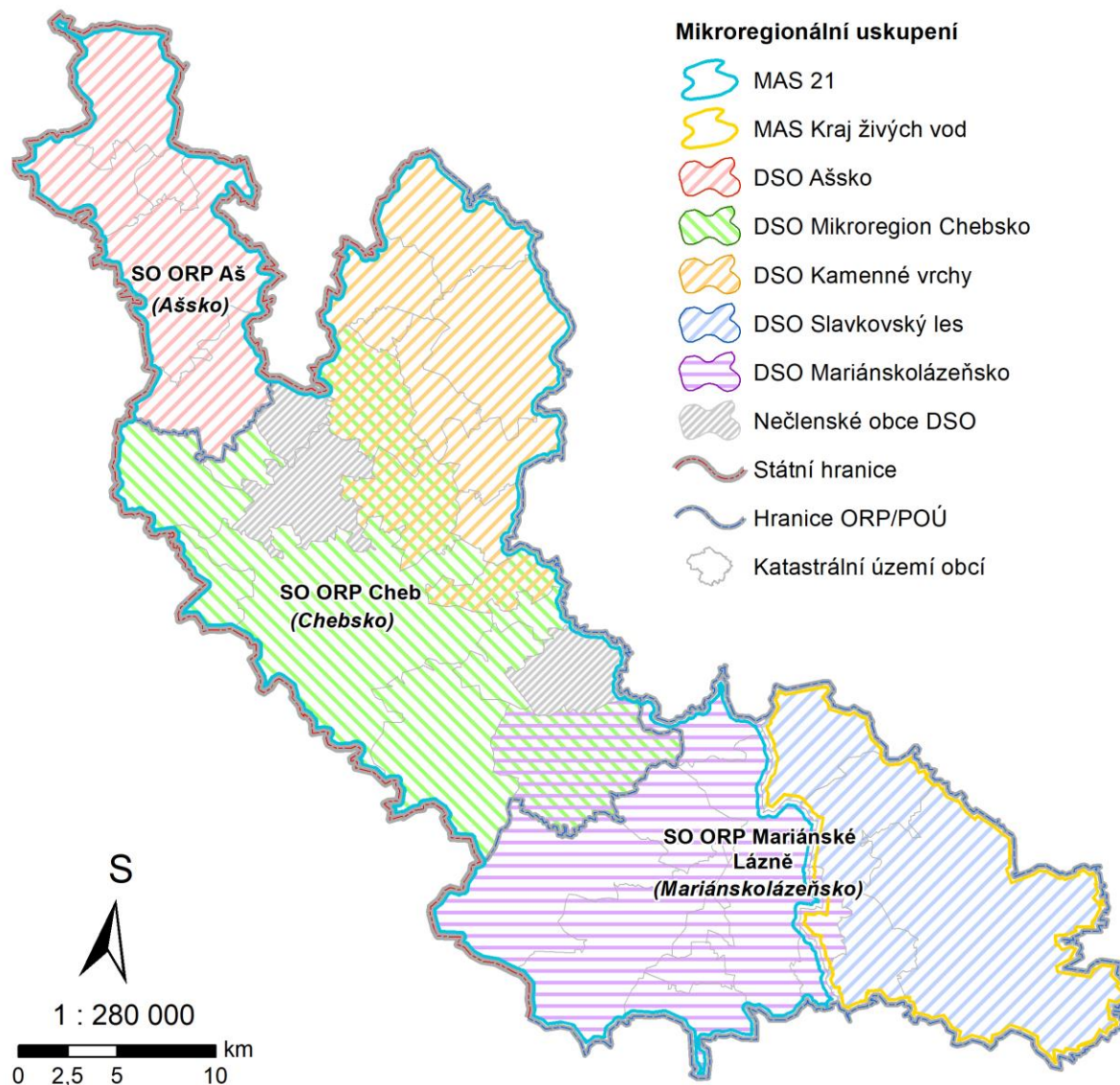
5.2 Nadlokální spolupráce

K objasnění stanovených cílů je nejprve analyzována meziobecní spolupráce. Míra i forma zapojení sledovaných municipalit do nadlokální kooperace je jedním z předpokladů stěžejního konceptu. Představitelé veřejné správy reprezentováni osobami starostů jednotlivých samospráv představují v meziobecní spolupráci zásadní aktéry, jejich role se však odvíjí od několika faktorů jako např. délka ve funkci nebo zapojení samosprávy do mikroregionálních uskupení. Z obr. 4 lze vidět, že téměř všechny sledované municipality jsou zapojeny nějakou formou do meziobecní spolupráce, konkrétně do dobrovolných svazků obcí (DSO) a místních akčních skupin (MAS). Ve sledovaném území se vyskytuje celkem pět DSO (Ašsko, Chebsko, Kamenné vrchy, Mariánskolázeňsko, Slavkovský les) a zasahují sem dvě místní akční skupiny (MAS 21 a MAS Kraj živých vod). Angažovanost jednotlivých starostů v rámci těchto uskupení se však liší obec od obce a spolupráce je tak prostorově velmi heterogenní.

5.2.1 Spolupráce v rámci mikroregionálních uskupení

Dle výše popsané metodologie byla starostům položena série otázek zaměřených na podobu spolupráce s okolními starosty, na jejich roli v DSO/MAS a hodnocení členství v těchto uskupeních v kontextu rozvoje obcí. Pro komparaci přínosu členství v DSO je vhodné, že některé obce jsou členy dvou svazků zároveň. Z graficky znázorněných výsledků prvotního zjištění na grafu 3 se jeví, že v nejlepší kondici je kooperace starostů v rámci DSO na SO ORP Aše (dále jen Ašsko). Oproti zbylému území bylo vyzpozorováno, že i v západní části SO ORP Mariánských Lázní (dále jen Mariánskolázeňsko) jsou starostové s činností místního DSO velmi spokojeni. Správné fungování DSO se mimo jiné odvíjí od schopností a kvalit manažera daného svazku, právě osoba manažera byla v odpovědích na Ašsku často akcentována. Starosta Hranic vnímá největší přínos osoby manažera DSO ve sdílení zkušeností a informací, svými slovy ji popisuje jako „*studnici důležitých informací*“. Svou roli hraje místní manažerka nejen v spolupráci mezi obcemi uvnitř DSO, ale i v komunikaci a navazování kontaktů s německými starosty. Určitým potvrzením dobrého nastavení může být i několikanásobný úspěch zdejších municipalit v soutěži Vesnice roku, kde k největším úspěchům patří zisk zlaté stuhy pro obce Krásná a Hazlov. Na základě výpovědí respondentů z Ašska stojí za tímto úspěchem častá komunikace a pravidelné setkávání, které se z původně formálních vztahů

podářilo transformovat do přátelské roviny, což je do jisté míry i ovlivněno malým počtem subjektů ve svazku (5). Značný podíl lze také přisoudit starostovi Krásné, jenž současně zastává funkci zastupitele kraje a je součástí komise pro rozvoj venkova Karlovarského kraje.

Obr. 4 – Znázornění mikroregionální uskupení ve sledovaném území

Poznámky: Jako podkladové vrstvy byla využita data z vektorové databáze ArcČR® 500.

Obdobná situace, co se obecních benefitů z členství v DSO týče, panuje při západní části Mariánskolázeňska. Platforma svazku Slavkovského lesa propojuje starosty nejen ze sledovaného území, ale i z jiných okresů Karlovarského a Plzeňského kraje doložené níže na grafickém znázornění vazeb starosty Teplé na obr. 5. Na schůzích svazku tak dochází ke spolupráci starostů velmi vzdálených obcí. Zde se již nesetkáme s takovou mírou neformálních vztahů jako na Ašsku, na druhou stranu DSO díky dobrému propojení s MAS Kraj živých vod rovněž úspěšně spolupracuje na mikroregionální úrovni, což se odráží

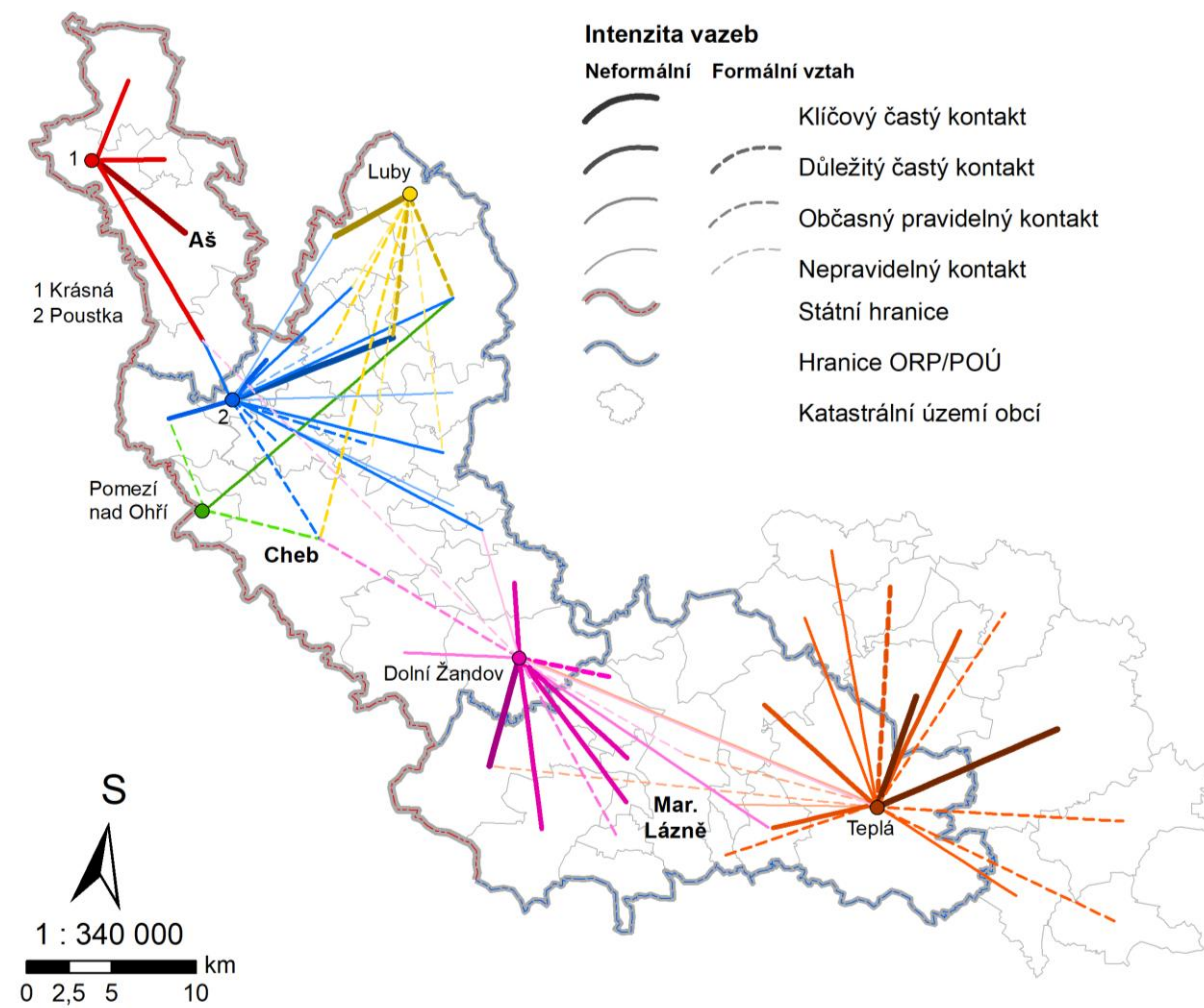
i v rozvoji jednotlivých členů svazku. Z grafu 3 můžeme vysledovat zcela opačnou situaci v rámci SO ORP Chebu (dále jen Chebsko). V severní části Chebska vznikl DSO Kamenné Vrchy, o němž by se dalo říci, že relativně funguje a některé členské obce realizují v rámci tohoto svazku pravidelně společné projekty. Do výsledného hodnocení Chebska nejvíce negativně zasáhl DSO Mikroregion Chebsko, který vyšel z provedeného šetření nejhůře. Jak uvedl jeden ze starostů, kýženou spolupráci se nikdy nepodařilo nastartovat. Obdobná situace panuje i ve východní části Mariánskolázeňska, kde sice dříve docházelo k úspěšné spolupráci přes místní DSO, ale na základě výpovědí z polostrukturovaných rozhovorů již k výraznější kooperaci nedochází. Nicméně díky dobře fungující situaci v západní části je na tom místní ORP o něco lépe, než převládá na Chebsku. V obou případech se zde většina starostů shoduje, že nynější nastavení DSO má na obecní rozvoj pouze minimální efekt. Podobný pohled starostové sdílí i na příslušnou MAS 21, kde především malé obce a nově zvolení starostové nedostatečně využívají potenciál skrývající se v zisku dotací. Mnozí starostové nevyužívají orgány MAS kvůli přílišné administrativní složitosti a v dotační politice raději upřednostňují subjekty ze soukromého sektoru. Na grafu 3 se mimo jiné ukazuje, že hodnocení součinnosti s MAS kopíruje výše popsanou situaci. Důležitou roli ve vnímání DSO hraje osoba manažera, kdy schopný a kvalitní manažer předává členským obcím potřebné informace, zajišťuje kontakty a cenné rady, tak jak bylo uvedeno na případu Ašska v úvodu této podkapitoly. Na druhou stranu, jestliže spolupráce v rámci DSO vážne, obce hledají jinou alternativu. Přičemž z grafu 3 je patrné, že v takových případech inklinují k manažeru MAS či jinému regionálnímu sdružení. V celkovém pohledu v analýze evaluace přínosu MAS nejlépe dopadlo Mariánskolázeňsko, zejména MAS Kraj živých vod, kdy jako nejčastější důvod uvádějí starostové v rozhovorech právě dobře nastavenou součinnost příslušného DSO a MAS.

Překvapivým zjištěním analýzy je prostorově odlišné vnímání kooperace uvnitř (ne)funkčních svazků. Zatímco starostové, kteří dle typologie spadají do kategorie nováčků bez zkušeností/se zkušenostmi (starosta 1. mandát), spatřují svazky jako důležité partnery lokálního rozvoje, tak dlouholetí a zkušený starostové (ve funkci 2 a více volebních období) mají spíše rezervovanější názor a v přeshraniční spolupráci upřednostňují bilaterální vazby s okolními samosprávami. Rozdílnost v názorech se rovněž projevuje i v návaznosti na zastávanou funkci uvnitř svazku. U „pouhých“ členů převažují spíše neutrální až skeptické názory, kdežto starostové „funkcionáři“ nahlíží na DSO pozitivněji.

kteřá se spolu s dalšími municipalitami v tomto regionu orientuje převážně na aktéry mimo zkoumané území, čímž se vymyká.

Ze získaných dat také vyplývá, že četnost bilaterálních meziobecních kontaktů je častější v místech, kde je problematická vertikální spolupráce s příslušným ORP. Tato forma kooperace má ovšem dvě stránky – součinnost s úředníky a s politickými orgány ORP. V prvním případě až na výjimky všichni starostové napříč sledovaným územím se shodli na bezproblémovém vztahu. V naprosté většině případů v komunikaci s úředníky převažuje formální charakter. Na kooperaci s politickým vedením existuje více pohledů a ty se opět prostorově velmi různí. Z výsledků šetření lze usoudit, že nejlépe nastavené vertikální uspořádání obcí lze ve sledovaném území nalézt opět na Ašsku. Díky menšímu počtu obcí, geograficky znevýhodněné poloze Ašského výběžku a převažujícím neformálním vztahům (viz obr 5) zde místní samosprávy vnímají nadřazenou municipalitu jako důležitého partnera rozvoje. Na území ostatních hierarchicky výše postavených ORP, kam spadá i více obcí, je vertikální prostředí nastavené zejména na formálních vztazích a dle výpovědi starostů z těchto ORP není vertikální součinnost pro zkoumané samosprávy tak přínosná. Podle výpovědi jednoho z respondentů je tato skutečnost způsobena přílišnou fluktuací osob na úřadě a částečnou neochotou jakkoliv podporovat malé samosprávy v zázemí lokálních center. Za problematické označují jiní starostové aktivity ze strany ORP, když ze „svého“ území přetahují např. učitele nebo kvalitní zaměstnance veřejné správy do svých řad aj. Součinnost s ústředním vedením ORP závisí rovněž na poloze samospráv vůči centru ORP a na faktu, zda se dotyčné osoby setkávají v rámci jiných mikroregionálních organizací. Například starosta Plesné díky společnému působení v přeshraničním Euroregionu Egrensis komunikuje v porovnání s nečlenskými obcemi se zástupci příslušného ORP mnohem častěji.

Při analýze aktérů lokálního rozvoje nelze opomenout ani roli krajského úřadu, který se nejen formou dotací podílí na rozvoji i těch nejmenších samospráv v kraji. Jak už bylo psáno v kapitole věnované typologii starostů, spolupráce s orgány kraje je podmíněna buďto členstvím v zastupitelstvu nebo vazbou na jiného zastupitele. V souladu s tím se pohled na činnost a přístup krajských orgánů ve sledovaném území prostorově diferencuje, i když v zásadě ve všech ORP převažuje relativní spokojenost, což dokládají i slova jednoho ze starostů *„s krajem se mi spolupracuje dobře, úředníci jsou ochotní a vždy rádi poradí, jen ta absence krajského zastupitele z našeho regionu mě mrzí...“*. Dle grafu 3 je krajský úřad paradoxně nejlépe vnímaný v jedné z nejperifernějších oblastí celého kraje – Ašském výběžku. Tato lokalita se tak může pyšnit nejlépe fungujícím vertikálním prostředím v celém sledovaném území. V případě Chebska a Mariánskolázeňska je vnímání fungování kraje takřka totožné.

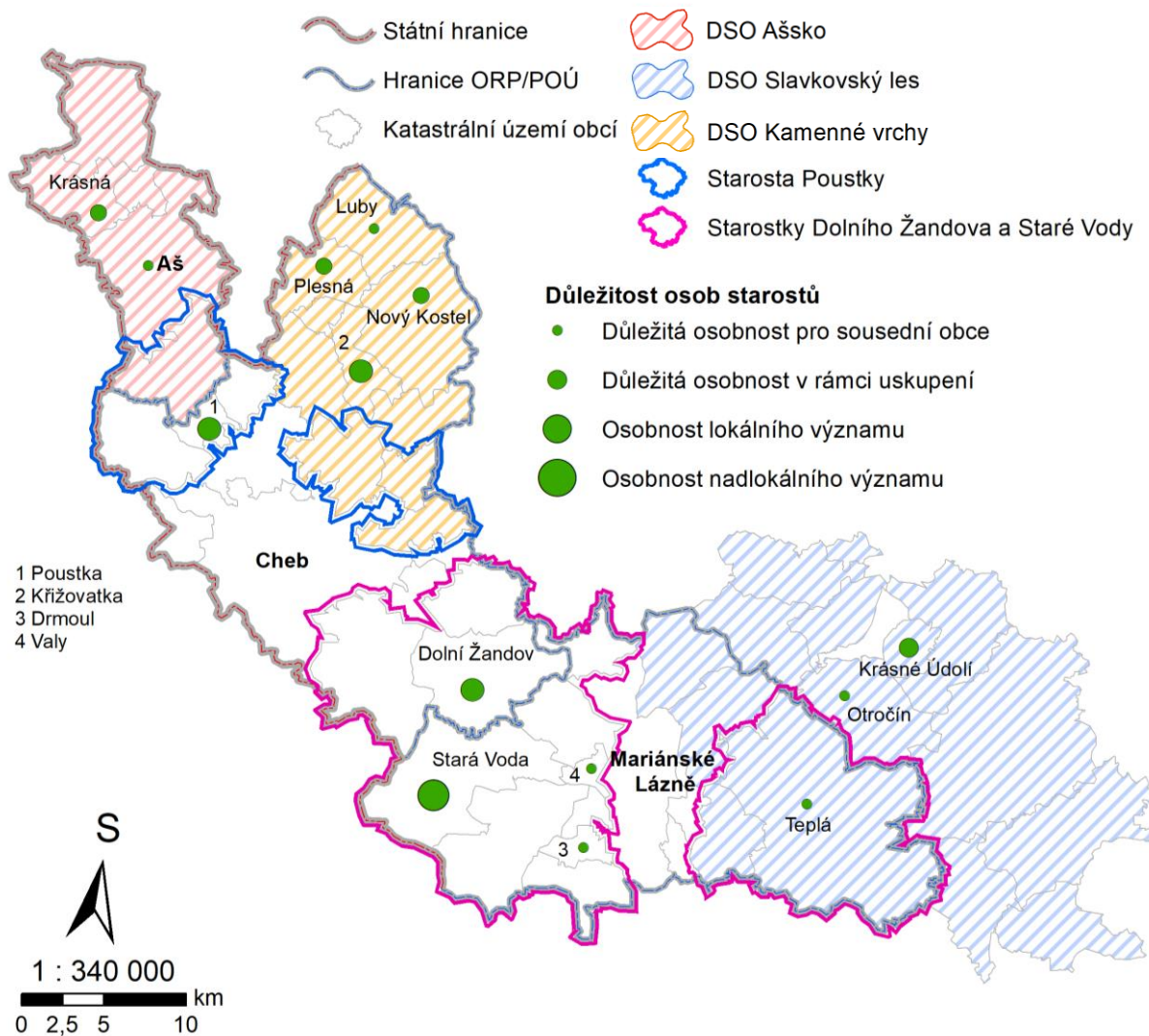
Obr. 5 – Intenzita formálních/neformálních vazeb v území

Zdroj: Vlastní terénní šetření (jaro 2020)

Poznámky: Intenzita a charakter vazeb vybraných obcí zjištěna v rozhovorech. Barevné odlišení linií slouží pouze pro lepší přehled jednotlivých vazeb. Obce Poustka a D. Žandov byly vybrány kvůli silným osobnostem starostů, Teplá pro potvrzení prostupnosti administrativní hranice, Pomezí n/O – neuvolněný starosta, Luby – 1. mandát starosty, Krásná – dlouhodobý starosta s vertikálně i horizontálně kvalitními vazbami.

Z výše uvedeného vyplývá, že v jakémsi prostoru „nezájmu“ centra v kombinaci se špatně fungujícím DSO roste význam nadlokálních osobností znázorněných na obr. 6. Pro mnoho starostů tyto osobnosti v horizontálním prostředí představují oporu, na kterou se díky majoritně neformálním vztahům mohou kdykoliv obrátit. V průběhu šetření bylo zjištěno, že mezi nejvýraznější postavy nadlokálního rozvoje se řadí starosta Poustky a dvojice starostek na pomezí Chebska a Mariánskolázeňska, kteří se nejčastěji objevovali v odpovědích na meziobecní spolupráci. K významným zjištěním provedené analýzy patří, že také obce vyskytující se na okrajích fungujících DSO (viz obr. 6) tíhnou ke spolupráci s těmito lokálními osobnostmi, což naznačuje jednak i určitou vnitřní diferenciaci dobře nastaveného horizontálního prostředí (založené na pravidelném setkávání a častých společných projektech)

a rovněž to zvýrazňuje pozici těchto starostů. Nejednen dotazovaný starosta svým vyjádřením prokázal důležitost blízkosti městského úřadu. Rovněž větší samosprávy na Chebsku i na Mariánskolázeňsku se profilují jako významní aktéři. Pro malé obce poskytují díky širšímu aparátu specializovaných úředníků hodnotné především metodologické rady, ovšem komunikace se téměř netýká starosty většího úřadu, nýbrž jen úředníků.

Obr. 6 – Spolupráce obcí na mikroregionální úrovni a klíčové osobnosti regionu

Zdroj: Vlastní šetření (jaro 2020); jako podkladové vrstvy byla využita data z vektorové databáze ArcČR® 500.

Poznámky: Kategorie důležitosti starostů vznikly na základě odpovědí v rozhovorech týkajících se meziobecní spolupráce. Důležitá osobnost pro sousední obce – starosta zmíněn ve 3 obcích; Důležitá osoba v rámci uskupení – starosta zmíněn ve 4 obcích; Osobnost lokálního významu – starosta zmíněn v 5-6 obcích; Osobnost nadlokálního významu – starosta zmíněn v 7 obcích.

5.2.3 Přeshraniční spolupráce

Pro příhraniční regiony je přirozeně typická vyšší míra interakce se sousedními municipalitami z druhé strany hranice. Ve sledovaném území tomu není jinak, byť i pro aktivity

spojené s přeshraniční spoluprací platí jistá prostorová nesourodost. Některé místní samosprávy tvoří členskou základnu různých mezinárodních společenství, jiné zase preferují reciproční partnerství s konkrétní obcí.

Nejvyšší míra přeshraniční spolupráce se vlivem geografické blízkosti koncentruje v obcích těsně u státní hranice. Data získaná z provedených rozhovorů prokázala, že obce s vyšším počtem obyvatel se častěji zapojují do mezinárodních uskupení či hledají partnera na německé straně hranice. Naprostou výjimkou jsou pak Františkovy Lázně, které díky statutu lázní a své velikosti (jediné město přesahující 5 000 obyvatel) spolupracují s lázeňskými městy v celé Evropě. Ve zbylých obcích je mezinárodní spolupráce o něco skromnější, čemuž odpovídá i jejich populační velikost. Zásadním zjištěním, co se týče přeshraničních aktivit, je pro obce účast v různých spolcích sdružujících samosprávy jak z Česka, tak z německé strany hranice. V takovém případě dotazovaní starostové mnohem častěji vyzdvihují přínos této spolupráce. V několika případech nejsou mezinárodní aktivity spojené pouze s veřejnou sférou, ale také mezi obecními spolky.

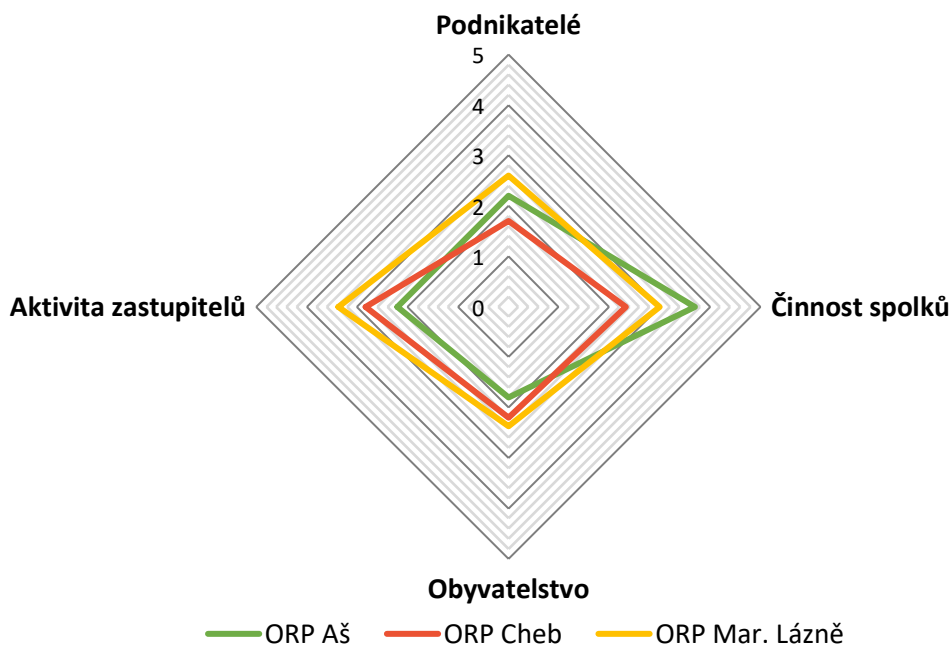
K největším regionálním sdružením měst a obcí se řadí Euroregion Egrensis, do kterého patří 8 obcí z provedeného výzkumu napříč všemi ORP. Členové se v hodnocení činnosti česko-bavorsko-saského spolku ztotožňují s tím, že v rámci rozvojových aktivit pro ně mezinárodní spolupráce představuje nezanedbatelnou úlohu. V lokálním rozvoji také přispívá menší regionální sdružení Přátelé v srdci Evropy. Členskou základnu na české straně tvoří výhradně samosprávy z Ašska a Chebska, mnohdy jsou obce členy obou spolků zároveň. Pro navázání pravidelného kontaktu se ukazuje jako ústřední postava starosta, potažmo manažer oněch sdružení a jejich jazykové vybavenosti. Poměrně překvapivě působí situace v Lubech. Místní starosta díky ovládnutí jazyka takřka denně komunikuje se svými kolegy v Německu, kdežto na české straně postrádá větší chuť se podílet na společných mezinárodních aktivitách, jelikož dle jejich vyjádření dochází ke komunikaci s německými partnery skrze manažery zmíněných sdružení. Ze situace je patrné mírné institucionální uzamčení, protože v přeshraniční komunikaci mají silnou pozici regionální sdružení a jejich manažeré, kteří významně ovlivňují prostředí. Tato forma spolupráce má bezpochyby pozitivní dopady pro všechny členy, na druhou stranu skýtá daleko vyšší potenciál. I ostatní starostové uvedli, že iniciativa ke společným projektům je spíše z německé strany. Problém spolupráce nevidí však v komunikaci, nýbrž v rozdílných očekáváních. Češi vnímají smysl spolupráce více v infrastrukturních projektech, zatímco druhá strana preferuje spíše tzv. „měkké“ projekty.

Co se týče porovnání česko-německé spolupráce ve sledovaných ORP, nejaktivnější v tomto směru je Ašsko. Všechny obce jsou součástí mezistátních uskupení, čímž se potvrzuje hypotéza o vlivu obecních členství těchto uskupení. Situace na Chebsku naopak

potvrzuje velikostní předpoklady v participaci v mezistátních projektech, přičemž zde platí, že větší obce jsou aktivnější na různých platformách. Na druhou stranu i malé obce se mohou aktivně podílet na kýžené spolupráci formou uzavírání partnerství. Když se zaměříme na podobu vztahu s německými starosty, tak zcela dominuje formální charakter, jež se odvíjí od ne tak častého kontaktu. Nicméně i takto (ne)pravidelný kontakt se ve sledovaném území v několika případech přetavil vlivem dlouhodobého působení osob ve funkci starosty do přátelské roviny. Zajímavým zjištěním bylo, že některé obce udržují vztahy s původním německým obyvatelstvem vysídleným po 2. světové válce, i když vysídlenci žijí ve velmi vzdálených lokalitách Německa. Na druhou stranu čtvrtina ze všech respondentů nespolupracuje se zahraničím žádnou formou, a na místo toho se zaměřují na spolupráci se sousedními municipalitami. V rámci hodnocení mezinárodní spolupráce se respondenti v rozhovorech shodují, že největším přínosem pro obce je sblížení obou národů.

5.3 Institucionální hustota samospráv

Součástí analýzy role hustoty sociálních interakcí byla ve zkoumaném území sledována spolupráce obecních úřadů, jakožto hlavních iniciátorů či koordinátorů lokálního rozvoje s ostatními subjekty (spolky, podnikateli, zastupitelé aj.). V předešlé části se potvrdil základní předpoklad jejich nesporné role, avšak dle tezí stěžejního konceptu se úspěšné

Graf 4 – Hodnocení míry zapojení do rozvoje obce pohledem starostů

Zdroj: Vlastní terénní šetření (jaro 2020)

Poznámky: Počty respondentů v jednotlivých správních obvodech ORP viz obr. 1

regiony vyznačují nejen rozvětvenou sítí (ne)formálních kontaktů stěžejních představitelů, ale i bohatou aktivitou tradičních hybatelů rozvoje na venkově. V návaznosti na výše rozepsanou pozici starosty v zastupitelstvu obce byl do přiloženého grafu zařazen i subjekt zastupitelů, byť v tomto grafu z více obecného pohledu. Nicméně výsledná zjištění jak v percepci pozice starostou v zastupitelstvu, tak aktivitě zastupitelů na rozvojových činnostech, jsou totožná. Na Mariánskolázeňsku se 60 % starostů (viz graf 1) cítí ve své pozici podporováno, což se přirozeně promítlo i do celkového zapojení zastupitelů do lokálního rozvoje. Na druhou stranu úspěch obcí na Ašsku v soutěži Vesnice roku je spíše než výsledkem kompaktní práce zastupitelů zásluhou starosty, potažmo jiných aktérů rozvoje.

Při detailním pohledu na graf 4 se ukazuje značná prostorová heterogenita zapojení různých subjektů do rozvoje samospráv ve zkoumaných ORP. K nejvyrovnanějším z nich v celém území patří participace místních občanů. Z provedených rozhovorů lze konstatovat, že širší veřejnost se do rozvoje obcí příliš nezapojuje, jejich aktivitu lze považovat za spíše pasivní, a to bez ohledu na ORP či populační velikost dané municipality. Naleznou se i světlé výjimky, kde se naopak podařilo díky pravidelnému komunitnímu plánování úspěšně aktivizovat sociální kapitál. Např. dle vyjádření starosty Poustky „*se žádná společná akce bez sudu piva a dosti řízečků neobejde...*“. Dalším zajímavým zjištěním je negativní závislost aktivit občanů se spolkovou činností. Čím vyšší je počet a zapojení obecních spolků do rozvoje samosprávy, tím spíše má míra participace místních klesající tendenci. Avšak dle grafu 4 ani tato teze neplatí zcela pro všechny sledované územní jednotky, což vidíme mj. na příkladu ORP Cheb. Z dosavadních zjištění mají občanské aktivity ve zdejších samosprávách spíše ambivalentní podobu, jelikož míra zapojení běžné veřejnosti je víceméně na stejné úrovni jako činnost spolků.

V obcích s aktivně se angažujícími spolky jsou mezi nejčastěji zmiňovanými sbory dobrovolných hasičů, kteří se starají především o kulturní akce, ale často i o údržbu fyzického prostředí obcí. Právě hasiči na základě propojenosti s ostatními jednotkami (jak na české, tak německé straně) umožňují pomocí pořádání různých společenských událostí budovat sítě neformálních kontaktů aktérů v širším území. Hasičské kulturní akce jsou často, dle nejednoho vyjádření starosty, navštěvovány i reprezentanty samotných municipalit a skrze zmíněné akce dochází k navazování bližších kontaktů. K dalším spolkům s nadlokálním přesahem by se daly zařadit sportovní kluby. Na malých obcích se jedná především o fotbalisty, kteří taktéž pořádají pravidelné akce, avšak zde již nedochází k tak velkému setkávání běžné veřejnosti. Akce sportovců se orientují více na samotné aktéry, popřípadě na osoby se stejným zájmem a jejich blízké. Nejpestřejší spolková činnost se ze všech zkoumaných samospráv nachází ve Skalné, kde úřad každoročně pořádá schůzku všech spolků s cílem efektivnější koordinace společenských událostí v nadcházejícím roce. V návaznosti na tuto schůzku, pořádá vedení

města také neformální střetnutí s podnikateli, přičemž dochází k informování ekonomických subjektů o budoucích investičních záměrech a plánovaných akcích. Vedení města tak plní jakousi integrační roli, když propojuje subjekty s odlišnými zájmy. Obdobnou roli plní i vedení města Františkovy Lázně.

Obecně ale součinnost s ekonomickými subjekty příliš nefunguje a zmíněná města jsou v tomto směru ojedinělá. Tradičně velmi slabou pozici má soukromý sektor v nejmenších municipalitách, kde většinou ani žádní podnikatelé nerealizují své ekonomické aktivity. Situace je o něco lepší v populačně větších obcích, byť i tady je míra provázanosti s podnikateli velmi nízká. Nejčastěji se tak zapojují místní zemědělci, kteří obcím např. sečou travní porosty nebo jim půjčují techniku. Kdybychom srovnali situaci mezi sledovanými ORP, nejaktivněji se podnikatelé podílejí na rozvojových činnostech obcí na Mariánskolázeňsku. Naproti tomu angažovanost osob z privátního sektoru ve většině obcí Chebska výrazně zaostává.

6 Diskuse

Jak již bylo nastíněno v úvodu této práce, odborných publikací, v nichž by hlavním explanačním rámcem byl koncept institucionální hustoty, je doposud velmi omezený počet. Velká část empirických výzkumů se zaměřením na periferní oblasti se věnuje spíše problematice jejich vymezení (viz např. Marada (2001), Jančák (2001), Havlíček, Chromý (2001), Chromý, Jančák (2005), Musil, Müller (2008) a mnoho dalších) nebo objasnění rozdílné role endogenních faktorů lokálního rozvoje, které se zaměřují především na úlohu sociálního a lidského kapitálu (např. Pileček 2013, Jančák a kol. (2010)) byť tyto koncepty úzce souvisí i s institucionální hustotou. Jiné úskalí nemožnosti srovnání se současnými pracemi vysvětlujícími podstatu diferencovaného vývoje periferních oblastí spatřují Komárek a Chromý (2020) v užívání velkých teorií, které opomíjejí vliv kvality lokálního prostředí a rozdílné úlohy aktérů v lokálním rozvoji. V jejich práci (založené rovněž na rozhovorech se starosty obcí) proto nalezneme převahu kvalitativních metod výzkumu s důrazem na diferenciaci lokálních aktérů a jejich vazeb v území podobně jako je tomu v této bakalářské práci. Na základě uvedených důvodů lze považovat práci Komárka a Chromého (2020) za více než vhodnou pro komparaci a diskusi výsledků.

Zájmové území práce Komárka a Chromého (2020) se nachází na pomezí Středočeského a Královehradeckého kraje (konkrétně na území SO POÚ Hořice, Jičín, Kopidlna, Městec Králové a Nový Bydžov), čili v oblasti typické vnitřní periferie. Prvním odlišným zjištěním je procentuální zastoupení neuvolněných starostů, kdy na území okresu Cheb dominují uvolnění starostové (v době výzkumu byli pouze dva neuvolnění), naproti tomu ve východních Čechách tvoří uvolnění starostové pouze necelých 30 % respondentů.

Na základě tohoto zjištění můžeme dovodit odlišný charakter obou sledovaných území. Na opačnou stranu se v obou výzkumech potvrzuje premisa klíčové úlohy osoby starosty v lokálním rozvoji bez ohledu na formu úvazku. Činnost starostů se taktéž odvíjí od aktivity zastupitelstev obcí a i v tomto ohledu lze v porovnání sledovaných území nalézt jisté odchylky. Vzhledem k tomu, že v této práci byla převzata kategorizace hodnocení aktivity zastupitelů právě z šetření Komárka a Chromého (2020), je následné porovnání snazší. Za nejvíce podobnou by se dala označit kategorie, do níž spadají nečinná zastupitelstva. Jedná vždy o minimum obcí ve všech sledovaných POÚ. Ve východních Čechách se však častěji vyskytuje kategorie „kult starosty“ (podrobnější vysvětlení v kapitole typologie starostů), naopak na západě Čech se mnoho respondentů považuje za řadového člen zastupitelstva, které tak funguje spíše jako kolektiv.

Autor ve své diplomové práci dále došel k závěru, podle kterého se administrativní hranice zásadním významem podílejí na formování obou typů vazeb v území. Dokonce tvrdí, že se zvyšující se řádovostní úrovní roste i vliv hranice jako bariéry. Byť v území chebského okresu se nachází krajská hranice pouze v jižní části, tak právě zde se ukazuje pravý opak. Zdejší samosprávy (např. Ovesné Kladruby či Teplá) v daleko větší míře spolupracují s kolegy z jiného kraje nebo okresu. Skutečnou bariérou pro navazování kontaktů se na Chebsku jeví spíše hranice regionálních uskupení (DSO a MAS). Tento předpoklad se potvrzuje i na národní úrovni, kdy určující pro mezinárodní spolupráci není státní (administrativní) hranice, nýbrž ochota jednotlivých starostů se angažovat v přeshraničních sdruženích. Ani další závěr zmíněného výzkumu se neztotožňuje s poznatky popsány v kapitolách výše. Komárek a Chromý (2020) se v něm domnívají, že současné vazby klíčových aktérů lokálního rozvoje jsou pozůstatkem střediskové soustavy osídlení. Avšak v předkládaného výzkumu nebyla tato skutečnost prokázána, jelikož nejdůležitější aktéři rozvojových aktivit na Ašsku a na Chebsku jsou jednak starostové obcí, které se osamostatnily až v dezintegračních procesech v 90. letech, a za druhé mnozí respondenti považují za klíčové hráče manažery mikroregionálních sdružení. Tento rozdíl je možno vysvětlit odlišným historickým vývojem obou území. Zatímco ve východních Čechách je sídelní soustava relativně historicky udržovaná, tak česko-německé pohraničí prodělalo v minulém století několik zásadních změn spojených nejen s výraznou proměnou obyvatel, ale i zánikem mnoha sídel v kontextu blízkosti tzv. železné opony. Na druhou stranu obě provedená šetření se shodují na významnosti těchto uskupení odvíjejících se mimo jiné od schopností osoby v pozici manažera. Pakliže DSO či MAS fungují správně a všichni členové se plnohodnotně podílejí na činnosti, tak s velkou pravděpodobností dochází k transformaci podoby vztahu mezi členy na neformální charakter. Takové případy nalezneme jak v západních (MAS Kraj živých vod nebo DSO Ašsko), tak východních Čechách (MAS Společná Cidlina). Zároveň oba výzkumy dokládají,

že působnost v regionálních uskupeních funguje jako tzv. přemostující sociální kapitál, který zejména pro starosty malých obcí představuje podstatnou roli při navazování interakcí.

Potenciálem socio-ekonomické výkonnosti se v nedávné době zabývali také Perlín a kol. (2019), když v rámci celonárodní typologie rozdělili chebský okres na trojici z pohledu potenciálu rozvoje území velmi odlišná SO POÚ. Uvedená typologie zohledňuje jak vnější podmínky (zjednodušeně řečeno polohu), tak vnitřní zdroje každého územního celku. Podíváme-li se detailně na onu typologii, zjistíme, že severozápadní část sledovaného území (SO POÚ Aš) spadá do kategorie „sociálně a polohově znevýhodněný typ“ s negativními vnitřními i vnějšími podmínkami. Periferní poloha v rámci kraje, ba i celého Česka, je v případě Ašského výběžku nezpochybnitelná. Druhý aspekt v podobě zhoršené kvality sociálního prostředí (způsobený opakovaným přesunem obyvatel a z toho pramenící nedostatečně vyvinutá regionální identita místních), vyplynul do jisté míry i ze zjištěných poznatků. Participace veřejnosti v lokálním rozvoji patří k nejnižším, avšak také zde lze vyzorovat bohatou spolkovou činnost a častou interakci zástupců veřejné sféry v horizontální i vertikální rovině. To však v analýze kvantitativních dat na úrovni SO ORP ani SO POÚ použité v typologii nebylo možné dostatečně zohlednit. I proto lze zmíněnou typologii považovat za kvalitní systémový rámec a pomocí empirických studií ji v různých územích ověřovat a dále zpřesňovat. Rozvojový potenciál ve zbylých POÚ vychází z typologie lépe, nicméně dalším jejím omezením je, že jednotlivé kategorie nezohledňují mezinárodní spolupráci, která především v příhraničních periferiích přispívá ke zvyšování rozvojového potenciálu. Na Chebsku se dle typologie setkáme zejména se zhoršenou kvalitou sociálního prostředí, čemuž odpovídají i výsledky tohoto výzkumu. Pro SO POÚ, jimž nedomnuje žádný významný negativní či pozitivní faktor, autoři typologie zvolili termín „nevyhraněný typ“. Za nevyhraněné je ve sledovaném území považováno Mariánskolázeňsko. Z provedeného šetření vychází toto SO POÚ nejlépe, když disponuje kvalitním sociálním kapitálem a v porovnání s exponovaným Ašskem má lepší i vnější podmínky. Závěrem této části je tedy možné poznamenat, že typologie poskytuje pouze elementární poznatky o rozvojových možnostech a bariérách, nicméně pokud hledáme detailnější okolnosti související s lokálním rozvojem, pak je nutné (jak již zaznělo výše) v daném území provést hlubší kvalitativní analýzu aktérů rozvoje. Vhodné je ovšem podotknout, že účelem této diferenciací mikroregionů bylo rozlišení fundamentálních příčin ovlivňujících rozvoj v celém Česku, a proto byla použita značná míra generalizace.

7 Závěr

Hlavním cílem bakalářské práce bylo analyzovat a pochopit roli hustoty sociálních interakcí starostů, jakožto hlavních aktérů lokálního rozvoje, v socioekonomickém rozvoji obcí

nacházejících se v oblasti příhraniční periferie na západě Čech. Za základní explanační rámec byl zvolen koncept institucionální hustoty (Amin, Thrift 1994). Stěžejním datovým zdrojem pak bylo rozsáhlé šetření provedené pomocí polostrukturovaných rozhovorů mezi starosty obcí, když respondenti pocházeli vždy z tzv. „jedničkových“ obcí (tj. z obcí bez rozšířených kompetencí v rámci státní správy). Vliv trojice obcí s rozšířenými kompetencemi v rámci státní správy (Aš, Cheb, Mariánské Lázně) však nebyl zanedbán, ale projevil se nepřímo. Vzhledem ke splnění dostatečného počtu provedených rozhovorů rovnoměrně rozmístěných po celém sledovaném území bylo možné získané informace interpretovat kontinuálně v rámci celého okresu.

Jedním ze zásadních a předpokládaných závěrů je **potvrzení klíčové role osoby starosty v lokálním rozvoji**. Postavení starostů je důležité takovým způsobem, že představují mnohdy takřka jediného aktivního hybatele rozvoje v dané obci. Zejména v prostředí malých obcí se tato teze ukazuje jako více než pravdivá. Do rozvoje municipalit se taktéž promítá míra spolupráce starostů s jejich kolegy z jiných obcí. Čím větším množstvím vazeb disponuje konkrétní starosta, tím úspěšnější je na základě vyzkoumaného celá obec z pohledu socio-ekonomického rozvoje. Do počtu interakcí se promítá několik faktorů. K nejmarkantnějším spadají délka a forma mandátu. U dlouhodobých a uvolněných starostů bylo prokázáno, že jejich bohatá síť kontaktů je tvořena majoritně neformálními vazbami. Naproti tomu pro neuvolněné nebo krátkodobé starosty jsou typické nepřilíš rozvinuté sítě s častější formální podobou vztahů. Na charakteru interakcí se rovněž podílí angažovanost starosty v různých mikroregionálních uskupeních, která v mnohých případech usnadňují navazování kontaktů i se starosty ze vzdálenějších obcí. Avšak podoba jednotlivých vazeb mezi aktéry má v socio-ekonomickém rozvoji zkoumaných municipalit pouze parciální význam.

V navazování vazeb, ať formálních či neformálních, hraje podstatnou roli kvalita horizontálního uspořádání, resp. fungování různých regionálních sdružení. Z provedeného šetření totiž jasně vyplynulo, jak moc podstatná je celková integrita uskupení, pro kterou je navíc často výhodnější užší členská základna čítající pouze jednotky obcí. To lze pozorovat na příkladu Ašského výběžku, kde v rámci DSO dochází k časté a pravidelné spolupráci, mimo jiné i kvůli menšímu počtu obcí. Na druhou stranu kvalita lokálního prostředí se primárně neodvíjí od počtu subjektů, ale především od jiných aspektů. Ukazuje se, že intenzita kontaktů je v regionálních sdruženích na mnohem vyšší úrovni tam, kde se setkáme s vysokou mírou angažovanosti všech aktérů (bez ohledu na jejich počet) a schopnou vůdčí osobností nejčastěji v podobě výkonného manažera daného uskupení. V menších uskupeních logicky převládají neformální vazby, ovšem i zde je počet spíše sekundárním faktorem a forma vazeb se odvíjí více od typologie starosty rozebrané v předchozím odstavci. Podstatnou úlohu v rozvoji příhraničních oblastí tvoří mezinárodní

spolupráce, která ovšem nezávisí primárně na sociálním, ale především na lidském kapitálu starostů nebo manažerů mikroregionálních uskupení. Naopak sociální kapitál se ukazuje jako důležitý faktor meziobecní spolupráce ve smyslu transmise informací. V prostorové analýze DSO se v oblastech s horší úrovní nadlokální kooperace vyprofilovaly lokální osobnosti, u nichž se můžeme setkat s vysokým sociálním kapitálem, což je doloženo i množstvím neformálních vazeb. Na základě výpovědí respondentů bylo odhaleno, že k ústředním postavám patří starostové Poustky, Dolního Žandova a Staré Vody. Pole jejich působností jsou graficky znázorněna na obr. 7.

Spolupráce s nadřazenými územními administrativními celky a s dalšími aktéry na vyšší řádovostní úrovni se odvíjí od blízkosti, nikoliv však pouze prostorové (geografické), ale spíše sociální či organizační. Podle výzkumu Blažka a Kuncové (2011) vycházejícího ze závěrů představených Boschmou (2005) četnost kontaktů nezávisí pouze na geografické vzdálenosti, nýbrž i na jiných dimenzích blízkosti (kognitivní, sociální, organizační, institucionální a prostorové). Zjištěné poznatky bakalářské práce tyto závěry potvrzují, což dokládá opět příklad Ašska, u něhož lze pozorovat, jak je v součinnosti s krajským úřadem negativní prostorová blízkost kompenzována jinými formami blízkostí. V lokálním rozvoji zastávají právě krajské orgány podstatnou roli, neboť právě ony rozhodují o budoucím směřování nezanedbatelné podpory subalterním celkům. Dle provedeného šetření hrají v rámci vertikální spolupráce klíčovou roli kontakty starostů s jednotlivými představiteli nadřazeného úřadu, což je možné považovat za sociální blízkost. S narůstajícím počtem obyvatel jednotlivých samospráv se zvyšuje i četnost těchto kontaktů. Podoba interakcí s krajským úřadem, ale i s úřadem ORP je tvořena z velké části formálním charakterem. Ačkoliv by úřad ORP měl pro obce v příslušném správním obvodu představovat oporu, není tomu tak všude. Především v početnějších správních obvodech s hůře fungujícími DSO není součinnost s orgány ORP optimální. Z dosavadních zjištění tak lze podobně jako u Komárka a Chromého (2020) vyvodit závěr nízkého zapojení nadřazených územních celků. Více než aktivního partnera (iniciátora) představují ORP metodického poradce. Šetřením bylo také prokázáno, že postoje starostů k nadřazeným úřadům jsou utvářeny na základě známostí bez ohledu na formu vztahu. Pro vertikální transmisi informací se jako důležité jeví společné působení v jiném uskupení, ať už se jedná o politickou stranu či regionální sdružení. Díky čemuž dochází k prolomení jakýchsi bariér způsobených zejména prostorovou odlehlostí subjektů, což plně koresponduje s Boschmovými (2005) tezemi.

Ve zkoumaném území je z pohledu rozvojového potenciálu na první pohled značná vnitřní diferenciaci, která je podmíněna odlišnou kvalitou lokálního prostředí i četností a intenzitou vertikálních vazeb. Předložená bakalářská práce se i proto zaměřila na prozkoumání těchto odlišností. Ačkoliv se respondenti skládali ze starostů obcí, lze na základě provedeného

šetření, byť zprostředkovaně, hodnotit institucionální prostředí z pohledu zapojení privátního a neziskového. Zejména problematika součinnosti jednotlivých sfér by si zasloužila hlubší prozkoumání, neboť i ve sledovaném území byla zaznamenána značná prostorová diferenciací participace podnikatelů. Případný navazující výzkum by taktéž mohl zacílit na meziobecní odlišnosti v zapojení veřejnosti do rozvojových aktivit samospráv, jelikož provedený výzkum odhalil jistou souvislost počtu spolků s činností místních občanů. Potenciální výzkum by také mohl spočívat v komparaci institucionálního prostředí, resp. role aktérů v lokálním rozvoji, jak na české, tak na německé straně hranice.

8 Přílohy

8.1 Struktura polostrukturovaných rozhovorů

1. **Jak se podílejí na rozvoji obce ostatní zastupitelé?** Kolik podnětů vzešlých z řad ostatních zastupitelů bylo realizováno?
2. **Podílejí se na rozvoji obce nějaké místní spolky či organizace?** Pořádají tyto organizace nějaké (ne)pravidelné akce? Účastní se jich pouze obyvatelé obce nebo i lidé z širokého okolí?
3. **Zajímají se o rozvoj a chod obce občané?** Účastní se zasedání zastupitelstva, popřípadě jsou obyvatelé součástí obecních komisí/výborů?
4. **Kteří místní/regionální podnikatelé se podílejí na rozvoji obce,** ať už se jedná o jakoukoliv činnost? Jaký má s těmito podnikateli obec vztah?
5. **Jaké jsou Vaše vztahy s ostatními starosty obcí v širším okolí, se kterými konkrétně spolupracujete?** Jaký s nimi máte vztah? Existuje nějaký starosta, na kterého se pravidelně obracíte, jak často? S kým nejčastěji?
6. **Do jakých dobrovolných svazků je obec zapojena?** Jaká je Vaše role ve svazku/sdružení? Čemu se svazek věnuje? Jak často se scházíte?
7. **Jak probíhá spolupráce s MAS?** Pomáhá Vám reálně s dotacemi? S kým nejčastěji v rámci MAS komunikujete?
8. **Probíhá nějakou formou přeshraniční spolupráce, spolupracujete se starosty německých obcí nebo s jinými organizacemi/spolky/sdruženími mezinárodního charakteru?** Pakliže ano, jakým způsobem došlo k navázání kontaktu? Je kontakt pravidelný?
9. **Jak byste charakterizoval/la vztah s ORP?** Organizují na ORP cokoli pro starosty malých obcí? V čem pomáhají? Znáte nějakou osobu na úřadu ORP blíže? Odkud? Jak se znáte? Jak často se scházíte? Co tento kontakt pro Vás znamená?
10. **Jak byste charakterizoval/la spolupráci s Karlovarským krajem v rozvoji obce?** Znáte nějakou osobu na úřadu KK blíže? Odkud? Jak se znáte? Jak často se scházíte? Co tento kontakt pro Vás znamená?
11. **Jaká je Vaše vize, kam by měla obec směřovat?** Co plánujete v obci udělat na celém území obce? Má Vaše obec strategický plán? Co Vás vedlo k pořízení plánu (čistě pro potřeby čerpání dotací či pro koordinaci rozvoje)?
12. **Politické preference na škále od 1 do 10** (1 = levice, 10 = pravice)
13. **Jak dlouho vykonáváte mandát?**
14. **Kolik časů stráví vykonáváním mandátu starosty?** **pro neuvolněné starosty*
15. **Vyjmenujte pro Vás 3 nejdůležitější aktéry v rozvoji obce.**

9 Použitá Literatura

- AMIN, A., THRIFT, N. (1994): Living In The Global. In: Globalisation, Institutions And Regional Development In Europe. Oxford University Press, 1–22.
- BAŇSKI, J. (2009): Rural Areas of Economic Success in Poland – diagnosis and conditioning. In: Socio-economic Disparities and the Role of Local Development. Polish Geographical Society, Warsaw, 69–88.
- BEER, A., LESTER, L. (2015): Institutional thickness and institutional effectiveness: Developing regional indices for policy and practice in Australia. *Regional Studies, Regional Science*, 1, 2, 205–228.
- BERNARD, J., ILLNER, M., KOSTELECKÝ, T., VOBECKÁ, J. (2011): Samospráva venkovských obcí a místní rozvoj. Sociologické nakladatelství SLON, Praha.
- BERNARD, J., (2010): Lokální rozvoj ve venkovských obcích – k lepšímu porozumění používaného pojmu. *SOCIOweb*, 8, 3, 3–4.
- BEUGELSDIJK, S., VAN SCHAİK, T. (2005): Social capital and growth in European regions: An empirical test. *European Journal of Political Economy*, 2, 21, 301–324.
- BHASKAR, R. (1986): *Scientific Realism and Human Emancipation*. Verso, London.
- BINEK, J., a kol. (2007): *Venkovský prostor a jeho oživení*. Centrum pro regionální rozvoj, Brno.
- BLAŽEK, J. KUNCOVÁ, I. (2011): Klastry - módní pojem nebo skutečný zdroj konkurenceschopnosti? *Ekonomický časopis*, roč. 59, č. 3, 225-241.
- BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. (2011): *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, implikace*. Karolinum, Praha.
- BOURDIEU, P. (1986): The forms of capital. *The Sociology of Economic Life*, Third Edition, 78–92.
- BOSCHMA, R. A. (2005): Proximity and Innovation: A Critical Assessment. *Regional Studies*, 39, č. 1, 61 – 74.
- BUŠTÍKOVÁ, L. (1996): Analýza sociálních sítí. *Sociologický časopis*, 2, 35, 193–206.
- BUŠTÍKOVÁ, L. (1999): *Známosti osobností lokální politiky*. Sociologický ústav AV ČR, Praha.
- CHROMÝ, P., JANČÁK, V. (2005): Periferní oblasti Česka jako jeden z pólů polarizovaného prostoru. *Životné prostredie*, 39, 2, 106–108.

- CHROMÝ, P., JANČÁK, V., MARADA, M., HAVLÍČEK, T. (2011): Venkov - žitý prostor: Regionální diferenciace percepce venkova představiteli venkovských obcí v česku. *Geografie-Sbornik CGS*, 1, 116, 23–45.
- COULSON, A., FERRARIO, C. (2007): "Institutional thickness": Local governance and economic development in Birmingham, England. *International Journal of Urban and Regional Research*, 3, 31, 591–615.
- FRIEDMANN, J. (1967): A General theory of Polarized Development. In: *Growth Centers in Regional Economic Development*. The Free Press, New York, 82–107.
- GRANOVETTER, M. (1973): Strength of Weak Ties. *American Journal of Sociology*, 6, 78, 1360–1380.
- GRANOVETTER, M. (1985): Economic action and social structure: The problem of embeddedness. *American Journal of Sociology*, 91, 481–510.
- HALPNER, D. (2005): *Social Capital*. Polity press, Cambridge.
- HAMPL, M. (2005): *Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext*. DemoArt, Praha.
- HAMPL, M., MÜLLER, J. (2011): Společenská transformace a regionální diferenciace Česka: příklad vývoje rozmístění pracovních míst a obyvatelstva. *Geografie*, 3, 116, 211–230.
- HAVLÍČEK, T., CHROMÝ, P. (2001): Příspěvek k teorii polarizovaného vývoje území se zaměřením na periferní oblasti. *Geografie*, 106, 1, 1–11.
- HAVLÍČEK, T., CHROMÝ, P., JANČÁK, V., MARADA, M. (2005): Vybrané teoreticko-metodologické aspekty a trendy geografického výzkumu periferních oblastí. In: In: Novotná, M. (ed.): *Problémy periferních oblastí*. UK v Praze, PřF, KSGRR, Praha, 6–24.
- HENRY, N., PINCH, S. (2001): Neo-Marshallian Nodes, Institutional Thickness, and Britain's 'Motor Sport Valley': Thick or Thin? *Environment and Planning A: Economy and Space*, 7, 33, 1169–1183.
- HIRSCHMAN, A. O. (1958): *The Strategy of Economic Development*. Yale University Press, New Haven.
- HLAVÁČEK, P. (2010): *Aktéři a mechanismy regionálního rozvoje na příkladu Ústeckého kraje*. Diplomová práce, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, PřF UK, Praha.

- HUDSON R. (1994): Institutional change, cultural transformation, and economic regeneration: myths and realities from Europe's old industrial areas. In: Amin, A., Thrift, N. (ed.): Globalization, institutions and regional development in Europe. Oxford University Press, Oxford, 196–216.
- JANČÁK, V. (2001): Příspěvek ke geografickému výzkumu periferních oblastí na mikroregionální úrovni. *Geografie*, 106, 1, 26–35.
- JANČÁK, V., CHROMÝ, P., MARADA, M., HAVLÍČEK, T., VONDRÁČKOVÁ, P. (2010): Sociální kapitál jako faktor rozvoje periferních oblastí: Analýza vybraných složek sociálního kapitálu v typově odlišných periferiích Česka. *Geografie-Sborník ČGS*, 2, 115, 207–222.
- KOMÁREK, M. (2017): Role měkkých faktorů v rozvoji vnitřní periferie východních Čech. Diplomová práce, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, PřF UK, Praha.
- KOMÁREK, M., CHROMÝ, P. (2020): The institutional thickness of an inner periphery in the cross-border region between Central Bohemia and Eastern Bohemia. *Geografie*, 4, 125.
- KÜHN, M. (2015): Peripheralization: Theoretical Concepts Explaining Socio-Spatial Inequalities. *European Planning Studies*, 2, 23, 367–378.
- MARADA, M. (2001): Vymezení periferních oblastí Česka a studium jejich znaků pomocí statistické analýzy. *Geografie-Sborník CGS*, 1, 106, 12–25.
- MORGAN, K. (1997): The Learning Region: Institutions, Innovation and Regional Renewal. *Regional Studies*, 5, 31, 491–503.
- MUSIL, J. (1988): Nové pohledy na regeneraci našich měst a osídlení. *Územní plánování a urbanismus*, 2, 15, 67–72.
- MUSIL, J., MÜLLER, J. (2008): Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze. *Sociologický časopis*, 2, 44, 321–348.
- MYRDAL, G. (1957): *Economic Theory and Under – developed Regions*. Gerald Duckwords, London.
- NELSON, R. R. (1998): The agenda for growth theory: a different point of view. *Cambridge Journal of Economics*, 4, 22, 497–520.
- NORTH, D. C. (1990): *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge University Press.

- OECD (1994): *Creating Rural Indicators for Shaping Territorial Policy*. OECD Publishing, Paris.
- PERLÍN, R., KOMÁREK, M., MARADA, M., HAVLÍČEK, T., JANČÁK, V., CHROMÝ, P., BEDNÁŘOVÁ, H. (2019): Typologie mikroregionů česka. *Urbanismus a územní rozvoj*, 4, 22, 8–13.
- PERLÍN, R., KUČEROVÁ, S., KUČERA, Z. (2010): Typologie venkovského prostoru česka. *Geografie-Sborník ČGS*, 2, 115, 161–187.
- PILEČEK, J. (2010): The concept of social capital: an attempt to summarize theoretical and methodological points-of-departure and approaches to its study. *Geografie*, 1, 115, 64–77.
- PILEČEK, J. (2013): *Sociální kapitál a lidský kapitál jako faktor rozvoje periferních oblastí Česka*. Disertační práce, Pff UK, Praha.
- PUTNAM, R. (1993): *Making Democracy Work: civic transitions in modern Italy*. Princeton University Press.
- PUTNAM, R. D. (2000): *Bowling Alone: America's Declining Social Capital*. In: *Culture and Politics*. Palgrave Macmillan US, New York, 223–234.
- RACO, M. (1998): Assessing „institutional thickness“ in the local context: a comparison Cardiff and Sheffield. *Environment and Planning A*, 6, 30, 975–996.
- RENAUD, B. (1981): *National urbanization policy in developing countries*.
- RODRÍGUEZ-POSE, A. (2013): Do institutions matter for regional development? *Regional Studies*, 7, 47, 1034–1047.
- SABATINI, F. (2009): *Does social capital create trust? Evidence from a community of entrepreneurs*. Università degli studi di Siena, quaderni del dipartimento di economia politica.
- SAYER, A. (1992): *A Method in Social Science: A Realist Approach*. Routledge, London.
- SPURNÁ, P. (2008): Prostorová autokorelace – všudypřítomný jev při analýze prostorových dat? *Sociologický časopis*, 4, 44, 767–787.
- STEJSKAL, J., KOVÁRNÍK, J. (2009): *Regionální politika a její nástroje*. Portál, s.r.o., Praha.
- SÝKORA, L., MATOUŠEK, R. (2009): Sociální kapitál a teritorialita sociálních sítí. In: Poštoľka, V., Lipský, Z., Popková, K., Šmída, J. (ed.): *Geodny - Geodays 2008 – Sborník příspěvků z výroční konference ČGS*. TU Liberec, Liberec, 50–56.

TICHÁ, V., (2008): Varianty vymezení venkova a jejich zobrazení ve statistických ukazatelích v letech 2000 až 2006. ČSÚ, Praha.

TOBLER, W. R. (1970): A Computer Movie Simulating Urban Growth in the Detroit Region. *Economic Geography*, 6, 46, 234–240.

VAJDOVÁ, Z., BERNARD, J., STACHOVÁ, J., ČERMÁK, D. (2010): Síť institucionálních aktérů rozvoje malého města. *Sociologický časopis*, 2, 46, 281–299.

WOOLCOCK, M. (2001): The place of social capital in understanding social and economic outcomes. *Canadian Journal of Policy Research*, 1, 2, 1–35.

ZUKAUSKAITE, E., PLECHERO, M., TRIPPL, M. (2017): Institutional Thickness Revisited. *Economic Geography*, 4, 93, 325–345.

Elektronické zdroje:

ARCDATA PRAHA, s. r. o. ArcČR® 500. Digitální vektorová databáze ČR [online]. 3.2.

Dostupné z: www.arcdata.cz/produkty-a-sluzby/geograficka-data/arccr-500/